

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Marek Libiak

**Práva a povinnosti vzdálenějších příbuzných na výživu a péči o
nezletilé dítě**

Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Práva a povinnosti vzdálenějších příbuzných na výživu a péči o nezletilé dítě“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Pardubicích dne 31. prosince 2019

Marek Libiak

Rád bych poděkoval vedoucí mé diplomové práce Prof. JUDr. Milaně Hrušákové, CSc. za odborné vedení, cenné rady, ochotu, velkou trpělivost a vstřícný přístup během mého psaní této práce.

Rovněž bych chtěl poděkovat své rodině, přátelům a přítelkyni za podporu, kterou mi poskytovali.

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	6
Úvod	7
1 Příbuzenství	9
1.1 <i>Obecně o příbuzenství</i>	9
1.2 <i>Pojem příbuzenství</i>	11
1.2.1 Příbuzenství založené pokrevním poutem	12
1.2.2 Příbuzenství založené osvojením	13
1.3 <i>Příbuzenství bližší a vzdálenější</i>	14
1.3.1 Příbuzní	14
1.3.2 Bližší příbuzní	15
1.3.3 Vzdálenější příbuzní	16
1.4 <i>Význam příbuzenství</i>	16
1.4.1 Překážka uzavření manželství	16
1.4.2 Svěření dítěte do péče jiné osoby ve vztahu k pěstounské péči	18
1.4.3 Osoby blízké	19
1.4.4 Jmenování opatrovníka	20
1.4.5 Překážka osvojení a role příbuzných v procesu osvojení	20
1.4.6 Přednost příbuzných v rámci pěstounské péče	22
2 Styk dítěte s příbuznými	25
2.1 <i>Právní úprava styku s dítětem mimo OZ</i>	25
2.1.1 Úmluva o styku s dětmi	25
2.1.2 Evropská úmluva o lidských právech	28
2.2 <i>Právní úprava styku s dítětem v OZ</i>	28
2.2.1 Osoby oprávněné se stýkat s dítětem vyjma rodičů	30
2.2.2 Existence citového vztahu	31
2.2.3 Újma způsobená dítěti	32
2.3 <i>Procesní aspekty styku dítěte s třetími osobami</i>	32
2.3.1 Úloha OSPOD	32
2.3.2 Nalézací řízení	34
2.3.3 Výkon rozhodnutí	35

3	 Vyživovací povinnost mezi vzdálenějšími příbuznými	 37
3.1	<i>Právní úprava vyživovací povinnosti</i>	37
3.1.1	Pojem vyživovací povinnost.....	37
3.2	<i>Zásady vyživovací povinnosti</i>	38
3.2.1	Rodinná solidarita.....	38
3.2.2	Vznik vyživovací povinnosti ex lege	38
3.2.3	Obecnost	38
3.2.4	Kogentnost	39
3.2.5	Okruh povinných a oprávněných.....	39
3.2.6	Nepromlčitelnost výživného	39
3.2.7	Potencialita příjmů	39
3.3	<i>Systematika vyživovací povinnosti</i>	39
3.3.1	Pořadí vyživovacích povinností.....	40
3.4	<i>Vyživovací povinnost mezi předky a potomky v linii přímé</i>	40
3.4.1	Předpoklady vyživovací povinnosti a její rozsah	41
	Závěr.....	43
	Seznam použitých zdrojů.....	45
	Abstrakt	48
	Klíčová slova	48
	Abstract	49
	Key words	49

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

OZ - zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OZO - obecný zákoník občanský, 946/1811 Sb. zák. soud. znění účinné od 1. 1. 1917 do 31.12. 1965

OSPOD - Orgán sociálně-právní ochrany dětí

ZPR - zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění účinné od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2013

ZSPOD - zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Téma, které jsem se v rámci své diplomové práce rozhodl zpracovat, jsou práva a povinnosti vzdálenějších příbuzných na výživu a péči o nezletilé dítě.

Rodinu považuji za základní kámen společnosti a jeden ze zásadních institutů, který existuje. Nejdůležitějšími členy rodiny jsou jistě rodiče a jejich děti. Neméně významná je však i rodina širší (prarodiče, strýcové a tety atd.).

Mimo výše nastíněný pohled, je důvodem, proč jsem se pro toto téma rozhodl i to, že se z mého pohledu nejedná o komplexně zpracované téma.

V dnešní uspěchané době se často stává, že jsou děti od raného věku opatrovány převážně prarodiči či jinými příbuznými, aby se jejich rodiče mohli co nejdříve vrátit zpátky do zaměstnání. Tito příbuzní se jim mohou od malička věnovat a vytvořit si velmi dobrý vzájemný vztah. V každé rodině však může dojít ke konfliktu, který může vážně narušit i dosud harmonické vztahy. Výsledkem bývá i to, že je následně bráněno styku dítěte s osobami v rámci širší rodiny.

Proto jsem se rozhodl analyzovat, jak lze tuto situaci z pohledu vzdálenějších příbuzných řešit. Zejména mne zajímá to, zda mají vzdálenější příbuzní možnost efektivně se domoci kontaktu s dítětem soudní cestou a zda je tato cesta pro všechny zainteresované osoby nejlepší.

Konflikty však nejsou tím nejhorším, co se může v rodině dítěti stát. V rodinách bohužel nastávají situace, že rodiče nejsou způsobilí se o dítě dále starat. Důvodem může být například to, že rodiče dítě dlouhodobě týrají či v nejhorších případech můžou oba rodiče dítěte tragicky zemřít.

Jednoduše řečeno existuje spousta situací, kdy je třeba, aby zasáhla širší rodina a dítěti pomohla.

Tato diplomová práce má tedy za cíl analyzovat právní úpravu, kterou je na místě aplikovat při záchraně dítěte, které se ocitlo v nebezpečí a jehož nejbližší příbuzní nejsou schopni nebo nemohou dítěti pomoci.

Další moje otázka tedy zní, zda mohou příbuzní dítěte z pohledu právní úpravy dítěti efektivně pomoci.

Pro zodpovězení výše nastíněných otázek během diplomové práce užiji především popisné metody, komparační a analytické. Při psaní této práce budu především vycházet z právních předpisů, odborných článků, komentářů a monografií. Dále budu čerpat i internetových zdrojů a judikatury.

Diplomovou práci bude rozdělena do 3 kapitol. První kapitolu věnuji pojmu příbuzenství. Příbuzenský vztah je základním kamenem každé rodiny. Považuji za nutné tento pojem vyložit pro lepší pochopení problematiky, které se tato diplomová práce věnuje. V rámci jedné

z podkapitol se budu věnovat významu příbuzenství. Tuto podkapitolu pojmu z části netradičně, protože se pokusím význam příbuzenství vysvětlit ve světle širší rodiny. I to mi pomůže odpovědět výše položené otázky.

Druhá kapitola bude věnována právu vzdálenějších příbuzných na styk s dítětem. Popíšu možnosti, které příbuzní dožadující se styku s dítětem mají. Velký důraz pokladu na to, zda jsou existují možnosti, jak i v těchto konfliktních situacích postupovat v nejlepším zájmu dítěte. Závěrečná kapitola se bude věnovat vyživovací povinnosti vzdálenějších příbuzných.

Třetí kapitola bude věnována vyživovací povinnosti, kterou mají vzdálenější příbuzní. Zejména jejímu rozsahu a zásadám, kterými je třeba se řídit.

Konec mé práce bude věnován analýze závěrů, ke kterým jsem v průběhu zpracování diplomové práce dospěl.

1 Příbuzenství

Příbuzenství je základní statusový poměr mezi osobami,¹ který určuje některá práva a povinnosti napříč právním řádem.² Nejvýznamnějším příbuzenským vztahem je vztah mezi rodiči a dětmi, na jehož základě vznikají další příbuzenské vztahy.³ Jde například o vztah mezi sourozenci navzájem, vnukem či vnučkou a jejich prarodiči, vztahy mezi blízkými příbuznými a dále pak i o vztahy mezi vzdálenějšími příbuznými.

Tato diplomová práce je věnována vztahu nezletilých dětí a vzdálenějších příbuzných. První kapitolu věnuji pojmu příbuzenství. Konkrétně se zabývám možnostmi vzniku tohoto poměru a významu, který má v právním řádu. Z následujícího textu plyne, že je to podstatná součást právního řádu a poslouží k lepšímu pochopení problematiky, kterou řeší tato diplomová práce.

1.1 Obecně o příbuzenství

Příbuzenství je nejen významným právním pojmem, ale jde i o pojem, který býval ústředním předmětem zájmu oboru antropologie. Z pohledu antropologie lze příbuzenství chápat jako zařazení jedince do určité sociální skupiny.⁴

Význam příbuzenství z pohledu antropologie potrhuje i to, že v roce 1967 tvořila odborná literatura na toto téma více než polovinu veškeré odborné literatury tohoto oboru.⁵

V 60. letech 20. století zájem antropologů o studium příbuzenství opadl.⁶

Předmětem zájmu se příbuzenství stalo opět až v 90. letech 20. století, kdy antropologie zaměřila pozornost na „západní civilizaci“ a změny, které s sebou přinesla. Mimo jiné se zabývala otázkou vztahu rozvoje reprodukčních technologií a dopadů, které mají na příbuzenství.⁷

Právní úprava příbuzenství má své kořeny už v římském právu.⁸ To rozlišovalo dva druhy příbuzenství. Jednak přirozené, neboli pokrevní, které se nazývalo kognátské příbuzenství a dále pak právní či umělé, které se označovalo za příbuzenství agnátské.⁹

Kognátské příbuzenství zakládá společná krev, tedy jedna osoba pochází bezprostředně od druhé nebo mají společného předka. Mluví se o tzv. přímé linii v prvním případě či o linii

¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 147.

² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O příbuzenství a švagrovství. *Právní rozhledy*, 2013, č. 8, s. 294.

³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 243.

⁴ BUDILOVÁ, Lenka. *Studium příbuzenství v antropologickém kontextu*. [online]. antropologie.org, leden 2007 [cit. 1. srpna 2019]. Dostupné na

http://www.antropologie.org/sites/default/files/publikace/downloads/152_152_lenka_budilova_studium_pribuzenstvi_v_kontextu_socialni_antropologie.pdf.

⁵ Tamtéž

⁶ Tamtéž

⁷ Tamtéž

⁸ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 973*. Praha: Leges, 2016, s. 832. (§ 771 OZ)

⁹ KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. 2. vydání. Praha, C. H. Beck 1995. s. 71.

pobočné ve druhém případě. Přímá linie rozlišuje předky a potomky, což znamená, že zahrnuje osoby, které k sobě mají pokrevně nejbližší, tj. děti a rodiče, rodiče a rodiče rodičů atd..¹⁰

Mimo výše uvedené příklady příbuzných v bližším stupni římské právo rozlišuje i příbuzné ve stupni vzdálenějším. Znamená to, že nestačil jen jeden porod, aby bylo příbuzenství založeno, ale porodů proběhlo více. Například mezi babičkou jako počátečním subjektem a vnukem proběhly porody dva. Nejdříve se musela narodit matka vnuka a následně vnuk. Vnuk je tedy se svojí babičkou příbuzný ve druhém stupni.¹¹

V římském právu, stejně tak jako i v současném rodinném právu, patří mezi nejvýznamnější důsledky mimo jiné i to, že pokrevní příbuzní (osoby v přímé linii) nemohou uzavřít manželství.¹²

V případech, kdy jednu osobu s druhou spojuje pouto společného předka, hovoří se o tzv. linii pobočné. Typickým příkladem jsou sourozenci, kdy mají tyto osoby s bratrem či sestrou společné rodiče.

I příbuzenské vazby v linii pobočné mají v římském právu nemalý význam. Svoji roli hrají v dědickém právu (např.: dědická posloupnost) i v právu rodinném.

V případě, že příbuzenství vzniká, nebo se naopak ruší v závislosti na situaci v rodině, hovoří římské právo o příbuzenství agnátském. To znamená, že v agnátském příbuzenství žily „*osoby, které byly podřízeny moci otcovské či manželské, jakož i osoby, které by této moci byly podřízeny, kdyby její nositel ještě žil.*“¹³

Výsledkem tedy je, že celá římská patriarchální rodina podléhá moci otce. Tato skutečnost se vztahuje i na osoby, které nemají ani částečně společnou krev. Jde tedy o moc otce nad jeho manželkou či manželkou syna. Bez zajímavosti není ani to, že podobnou moc nemohla mít v žádném případě žena.¹⁴

Na našem území se právní úpravou příbuzenství zabýval již obecný zákoník občanský z roku 1811.¹⁵ Definici příbuzenství nalezneme v § 40 OZO, který říká, že: „*Rodinou se rozumějí rodičové se všemi svými potomky. Poměr mezi těmito osobami se nazývá příbuzenstvím, poměr však, který vzniká mezi jedním manželem a příbuznými druhého manžela švagrovstvím.*“¹⁶ Z této uvedené definice příbuzenství nelze pominout to, že je v tomto paragrafu definovaná i rodina. Legální definici rodiny v současné právní úpravě nenalezneme, což lze považovat za její nedostatek.¹⁷

¹⁰ KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. 2. vydání. Praha, C. H. Beck 1995. s. 71.

¹¹ Tamtéž

¹² Tamtéž

¹³ Tamtéž

¹⁴ Tamtéž

¹⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O příbuzenství a švagrovství. *Právní rozhledy*, 2013, č. 8, s. 294.

¹⁶ Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský, ve znění účinného ke dni 1. 1. 1812

¹⁷ ŠÍNOVA, Renata. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 973*. Praha: Leges, 2016, s. 831. (§ 771 OZ)

K této absenci se v komentářové literatuře vyjadřuje dr. Šínová. Je toho názoru, že pro případ, že se zákonodárce rozhodne tuto absenci napravit, měl by vycházet z této historické právní regulace, avšak v užším pojetí. Znamená to, že rodiče by neměli být kladeni na roveň pojmu předci, jako tomu bylo ve zmíněné historické úpravě.¹⁸ Absence definice způsobuje to, že v mnoha případech je nutné pojem rodina vyložit zvlášť u každého zákonného ustanovení. Zejména se musíme zaměřit na to, zda má zákonodárce na mysli nukleární rodinu či zda ustanovení zahrnuje i rodinu širší.¹⁹

Na druhou stranu absenci legální definice rodiny lze vnímat i tak, že tento stav umožňuje její širší pojetí v rámci proměn ve společnosti, respektive umožňuje soudům rozšiřovat ochranu rodinného života. Jinak řečeno, význam pojmu rodina se může v čase měnit. Vzhledem k tomu, jaké diskuze ve veřejném prostoru probíhají (např.: o právech sexuálních menšin či genderu) to není až tak neobvyklé a soudy mohou na tyto proměny reagovat.

Právně upravovaly příbuzenství i předpisy, které na obecný zákoník občanský navazovaly. V právní úpravě příbuzenství pokračoval například bezprostředně následující občanský zákoník z roku 1950.²⁰ Některé další právní úpravy však o příbuzenství hovořily jen jako o překážce manželství.²¹ Pozdější úpravy příbuzenství nedefinovaly, ale s pojmem přesto pracovaly. Šlo například o právní úpravu z roku 1964, která pouze vymezovala pravidla pro určování příbuzenských stupňů a příbuzné označila za osoby blízké, což mělo dopad například v závazkovém právu (např.: odporovatelnost).²²

1.2 Pojem příbuzenství

Současná právní úprava v § 771 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, stanoví, že „*Příbuzenství je vztah osob založený na pokrevním poutu, nebo vzniklý osvojením.*“²³

Z výše uvedené zákonné definice tedy plyne, že příbuzenství dělíme na příbuzenství založené pokrevním poutem a příbuzenství založené osvojením. Toto dělení však nemá žádnou relevanci v tom, že by jedno z nich bylo nějak zásadně právně významnější.²⁴

¹⁸ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 973*. Praha: Leges, 2016, s. 832. (§ 771 OZ)

¹⁹ Tamtéž

²⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O příbuzenství a švagrovství. *Právní rozhledy*, 2013, č. 8, s. 294.

²¹ Jednalo se například o zákon o právu rodinném z roku 1949 či zákon o rodině z roku 1963.

²² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O příbuzenství a švagrovství. *Právní rozhledy*, 2013, č. 8, s. 294.

²³ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

²⁴ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 973*. Praha: Leges, 2016, s. 835. (§ 771 OZ)

1.2.1 Příbuzenství založené pokrevním poutem

V dnešní době již není pravidlem, že pokrevní příbuzenství vzniká jen přirozeným procesem, tj. při pohlavním styku. Zakládá ho i umělé oplodnění, jehož výsledkem je také přirozené příbuzenství, ale jinak, než při oplodnění pohlavním stykem.²⁵ Pokrevní příbuzenství nemusí tedy znamenat „genetickou shodu“ mezi dítětem a otcem, neboť zákon považuje za otce dítěte i neplodného muže, který dal souhlas s umělým oplodněním partnerky.²⁶ Jinak řečeno, matka je sice oplodněna spermatem od anonymního dárce, ale za otce je považován muž, který s tímto umělým oplodněním dal souhlas, i když v jeho případě může být biologicky vyloučeno, aby on sám děti přirozeně zplodil.

Medicína v posledních letech navíc dosáhla takového vývoje, že i žena, která dítě porodila, nemusí mít s dítětem společné geny. Je tomu tak v případech, kdy jsou do dělohy ženy, která je neplodná, vložena darovaná oplodněná vajíčka jiné ženy. Může tedy nastat i situace, kdy biologickými rodiči není ani jeden z rodičů, kterým se dítě narodilo.²⁷

V praxi mohou nastat i další eventuality, kdy otec není biologickým otcem a přesto se na něj jako na otce z pohledu práva hledí. Je to například situace, kdy manželka počne dítě s mužem odlišným od manžela. Dítě je tedy zplozené nevěrnou manželkou, ale s ohledem na zákonnou úpravu se za otce dítěte považuje její manžel. Hovoříme o vyvratitelné právní domněnce otcovství.²⁸ Vyvratitelná je proto, že umožňuje v zákonem vymezených případech otcovství popřít.²⁹

V některých případech může aktuální úprava vést k tomu, že právní příbuzenství neodpovídá příbuzenství přirozenému, biologickému a sociálnímu.³⁰

Vzhledem k výše uvedenému a důvodové zprávě, která k tomu uvádí: „*V tomto ohledu lze ale mít za to, že zde vlastně jde o právní fikci, která je ve statusových poměrech nezbytná, takže i takové příbuzenství se nutně považuje za příbuzenství přirozené.*“³¹, lze vše shrnout následovně. Za pokrevní příbuzenství založené na pokrevním poutu je považováno pokrevní pouto, které za pokrevní považuje zákon.³²

²⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

²⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 154.

²⁷ CENTRUM ASISTOVANÉ REPRODUKCE PRAHA. *Metody umělého oplodnění*. [online]. fertility-ivf.eu, [cit. 1. listopadu 2019]. Dostupné na < <https://www.fertility-ivf.eu/metody/> >.

²⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 147.

²⁹ Otcovství lze popřít jen za určitých okolností s ohledem na to, jak bylo určeno. Například v případě určení otcovství dle první domněnky, tedy kdy je za otce považován manžel matky, i když je skutečnost jiná. V těchto případech může muž otcovství popřít jen do 6 měsíců od doby, kdy se dozví o skutečnosti, která zakládá pochybnost o jeho otcovství a dále za předpokladu, že dítě nepřekročilo 6 rok života.

³⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 147.

³¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012

³² ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 973*. Praha: Leges, 2016, s. 835. (§ 771 OZ)

Dle mého názoru není překvapením, že legální definice pokrevního příbuzenství nezahrnuje všechny situace, které dnes mohou nastat a musí si pomoci fikcí. Jak již bylo uvedeno v předchozím textu, inspirační zdroj občanského zákoníku pochází z dob, kdy se o umělém oplodnění nedalo ani uvažovat, natož ho realizovat.

Pokud dojde ke střetu mezi příbuzenstvím, které je založeno fikcí a skutečným pokrevním příbuzenstvím, má příbuzenství založené fikcí přednost.³³ Není tomu tak jen v případě, že právní úprava výslovně biologické příbuzenství preferuje.³⁴

1.2.2 Příbuzenství založené osvojením

Jak je již uvedeno výše, mimo příbuzenství pokrevní zákon rozeznává též příbuzenství založené osvojením. Jedná se o umělé vytvoření příbuzenského poměru tak, že cizí osoba je vědomě přijata za vlastní.³⁵ Prof. Švestka v této souvislosti hovoří o tzv. normativním příbuzenství.³⁶ Tedy, mezi osvojitelem a osvojencem neexistuje žádný biologický vztah.

V účinném občanském zákoníku hovoříme o osvojení ve dvou formách dle toho, jestli jde osvojení nezletilého či zletilého.³⁷ V případech, kdy je osvojen nezletilý, jde vždy o tzv. úplné osvojení. V těchto situacích dochází k tomu, že zanikají všechny příbuzenské vazby, které má nezletilé dítě vůči rodině, k níž má genetické vazby. Tyto zaniklé vazby nahrazují nové vazby v osvojitelské rodině.³⁸ Důsledky těchto změn se projeví například v dědickém právu či ve vyživovací povinnosti.³⁹

Oproti předchozí právní úpravě zná občanský zákoník i tzv. osvojení neúplné, o němž můžeme hovořit v případech, kdy je osvojencem zletilý. Jak už název napovídá, nejde o osvojení se všemi důsledky.⁴⁰ Například osvojenci nevznikají žádné příbuzenské vazby vůči členům rodiny osvojitele. Jinak řečeno, příbuzenský poměr vznikne jen mezi osvojencem a osvojitelem. Dále pak osvojenec nenabývá ke členům rodiny osvojitele žádná majetková práva, která nabývá jen vůči osvojiteli.⁴¹ Osvojitel však nenabývá žádná majetková práva vůči osvojenci. Osvojenci taktéž nezaniknou práva v jeho „původní rodině“, což vede k tomu, že mezi nimi stále existuje

³³ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 973*. Praha: Leges, 2016, s. 835. (§ 771 OZ)

³⁴ Tamtéž

³⁵ ZEMANDLOVÁ, Anna, JANOČKOVÁ, Michaela. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 794–975*. Praha: Leges, 2016. s. 995. (§ 794 OZ)

³⁶ Tamtéž

³⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milena a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 597.

³⁸ Tamtéž

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 199.

⁴¹ Tamtéž s. 201.

vyživovací povinnost a se zletilým osvojenecem se musí počítat v dědickém řízení (v případě dědické posloupnosti).⁴²

Osvojení má tedy relevanci pro příbuzné jen v některých případech. Vždy tomu tak je tehdy, kdy je osvojenecem nezletilé dítě. Když je osvojenecem zletilý, vazby vzniknout nemusí. Lze to považovat za pojistku toho, aby k osvojení nedocházelo účelově (z jedné či druhé strany). Dále to zjevně souvisí i s tím, že osvojení zletilého je považováno za výjimečný právní institut, jak o tom hovoří důvodová zpráva.⁴³

1.3 Příbuzenství bližší a vzdálenější

Ne všichni příbuzní mají z jednotlivých zákonných ustanovení stejná práva a povinnosti.⁴⁴ Zákon totiž používá pro příbuzné různé termíny, což je znakem toho, že zákonodárce neměl ani v úmyslu přiznat všem příbuzným v jednotlivých případech stejná práva a povinnosti. Typicky se v OZ setkáme s termíny příbuzní, blízcí příbuzní a vzdálenější příbuzní. Každý z těchto termínů určuje širší či užší skupinu příbuzných, kterých se dané ustanovení týká. Skupina příbuzných je určena právě oním použitým výrazem.

Na některých místech zákon používá pojmy jako například matka, otec a dítě. Jde o osoby příbuzné, ale zákonodárce v konkrétním ustanovení osobu, které se týká, blíže specifikoval.⁴⁵

1.3.1 Příbuzní

Jednou z kategorií, se kterou se v občanském zákoníku setkáváme je pouze čistý pojem příbuzní, o čemž prof. Zdeňka Králíčková hovoří jako o tzv. příbuzenství bez další specifikace.⁴⁶ Lze to zřejmě vykládat tak, že tam, kde zákon hovoří pouze o příbuzných, má na mysli příbuzné bližší i vzdálenější. Zřejmě tedy vychází čistě z § 771 OZ, který příbuzenství definuje tak, jak je uvedeno v předchozím textu.

Pojem příbuzní bez další specifikace je možné najít například v § 954 odst. 2 OZ, kde je uvedeno: „Ujala-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo dítěti blízká, dá jí soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte.“

Tento paragraf rozvádí podmínky tzv. svěřenečství.⁴⁷ Jde o institut, který zajišťuje osobní péči o nezletilé dítě v případech, kdy se o dítě nemůže starat žádný z rodičů ani poručník a je to

⁴² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 199..

⁴³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁴⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O příbuzenství a švagrovství. *Právní rozhledy*, 2013, č. 8, s. 294

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 23, s. 805.

v souladu se zájmy dítěte.⁴⁸ Jde o institut dočasný, což znamená, že na rozdíl od osvojení zůstávají příbuzenské vztahy zachovány a je předpoklad, že se dítě do své původní rodiny vrátí.⁴⁹

Z výše uvedené citace § 954 odst. 2 OZ plyne v případě svěřenectví přednost osob příbuzných před osobami nepříbuznými, což ale neznamená, že by byla péče cizí osoby zakázána.⁵⁰

Zákon uvádí pouze pojem příbuzní, což znamená, že se péče může ujmout jakákoliv osoba, která je v příbuzenském poměru k dítěti (při splnění dalších předpokladů), bez ohledu na to, jestli jde o osobu blízkou či vzdáleně příbuznou. To dle mého názoru potvrzuje i fakt, že v praxi se péče nejčastěji ujímají prarodiče, tety i strýcové.⁵¹ Jde tedy o osoby blízkou i vzdáleně příbuznou a zákon mezi nimi nedělá rozdíly.

Domnívám se, že i z výše uvedeného příkladu plyne závěr, že pojem příbuzní i bez další specifikace zahrnuje osoby blízkou i vzdáleně příbuznou.

1.3.2 Blíže příbuzní

V některých případech jsou příbuzní blíže specifikováni jako příbuzní blíže či vzdálenější. Stejně jako absentuje legální vymezení pojmu rodina, v zákonné úpravě chybí i specifikace bližších a vzdálenějších příbuzných⁵².

V důvodové zprávě k občanskému zákoníku není pojem blízký příbuzný nijak vysvětlen. Dle názoru prof. Králíčkové lze za blízké příbuzné považovat osoby, kterým zákon brání v uzavření manželství z důvodu příbuzenského vztahu.⁵³ Tedy, že jde o osoby v řadě přímé a sourozence.⁵⁴

Jednalo by se tedy například o prarodiče či sourozence.

Jsem toho názoru, že absence legální definice blízkých příbuzných je nedostatkem občanského zákoníku. Právní úprava používá pojem blízký příbuzný například v ustanoveních, která se týkají osvojení.⁵⁵ Z výše uvedeného textu plyne, že osvojení je jeden z nejvýznamnějších zásahů do příbuzenských vztahů jaký si lze představit. Domnívám se, že tento pojem by měl být zákonem přímo vyložen a to i přes skutečnost, že jde výkladem dovodit, které osoby byly zákonodárcem myšleny.

⁴⁸ § 953 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁵⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1245.

⁵¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině / Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 176.

⁵² Samozřejmě se jedná pouze o absenci vymezení bližší a vzdálenější. Legální definice příbuzenství zákon obsahuje.

⁵³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O příbuzenství a švagrovství. *Právní rozhledy*, 2013, č. 8, s. 294

⁵⁴ § 675 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁵ např. § 822 či § 831 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

1.3.3 Vzdálenější příbuzní

Pojem vzdálenější příbuzní není zákonnou úpravou opět nijak definován. V občanském zákoníku chybí jakékoliv pravidla pro vymezení hranice mezi vzdálenějšími a blízkými příbuznými.⁵⁶ Dr. Šínová uvádí, že z povahy věci nelze o vzdálenějších příbuzných hovořit jako o osobách, které jsou příbuzné v prvním stupni.⁵⁷

Znamená to tedy, že o rodičích a dětech nelze nikdy hovořit jako o osobách vzdáleně příbuzných, ale u ostatních osob to možné je.⁵⁸

Za vzdálenější příbuzné by pak bylo možné považovat prarodiče, tety a strýce.

Zákon o vzdálenějších příbuzných hovoří výslovně v ustanovení, které reguluje právo stýkat se s nezletilým dítětem a v ustanovení, které reguluje vyživovací povinnost vzdálenějších příbuzných.⁵⁹

Jde o ustanovení, kterým věnuji v diplomové práci pozornost.

1.4 Význam příbuzenství

Příbuzenství je významná právní kategorie, která má v celém právním řádu určitou relevanci.⁶⁰ V soukromém právu se jedná nejčastěji o oblast rodinného nebo dědického práva.⁶¹ Prof. Králíčková v této souvislosti hovoří o negativním a pozitivním významu příbuzenství.⁶²

Negativní význam znamená, že zejména příbuzenství v řadě přímé a mezi sourozenci představuje zásadní právní překážku.⁶³ Znamená to, že tento příbuzenský vztah omezuje člověka v některých rozhodnutích tím, že z právního hlediska je učinit nemůže ani v případě, kdyby chtěl.

Pozitivní význam příbuzenství spočívá v tom, že existence příbuzenství zakládá celou řadu práv.⁶⁴ Tedy, že z příbuzenského vztahu plynou právní výhody.

Níže uvádím příklady na negativní a pozitivní význam příbuzenství. V některých příkladech poukazuji i na význam vzdálenějších příbuzných a jejich roli.

1.4.1 Překážka uzavření manželství

Z mého pohledu je jednou z nejvýznamnějších právních překážek zákaz uzavření manželství pro blízké příbuzné. Otázka ve vztahu k této diplomové práci zní, jestli totéž platí i pro

⁵⁶ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 793*. Praha: Leges, 2016, s. 835. (§ 771 OZ)

⁵⁷ Tamtéž

⁵⁸ § 773 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁹ § 927 a § 910 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁰ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 793*. Praha: Leges, 2016, s. 835. (§ 771 OZ)

⁶¹ Tamtéž

⁶² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O příbuzenství a švagrovství. *Právní rozhledy*, 2013, č. 8, s. 294

⁶³ Tamtéž

⁶⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O příbuzenství a švagrovství. *Právní rozhledy*, 2013, č. 8, s. 294

vzdálenější příbuzné? Odpověď na tuto otázku je vzhledem k již zmiňované absenci definice vzdálenějších příbuzných nejednoznačná v tom smyslu, že odpovědí může být ano i ne.

§ 675 OZ říká, že „*Manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky ani mezi sourozenci; totéž platí o osobách, jejichž příbuzenství vzniklo osvojením.*“

Zákaz uzavírat manželství platí jednoznačně pro blízké příbuzné (rodiče a sourozence). Jinak řečeno, zákaz uzavřít manželství s dětmi či vnuky vyplývá pro rodiče či prarodiče z jejich vztahu předků ke svým potomkům.

U sourozenců plyne zákaz přímo a není třeba výklad.

U vzdálenějších příbuzenských vztahů je situace následující. Zákaz uzavření manželství platí pro prararodiče (předci), ale na sestřenice či bratrance se nevztahuje (jedná se o linii pobočnou ve třetím stupni a dále). Situace v případě bratranců a sestřenic však nebyla vždy taková. Obecný občanský zákoník z roku 1811 byl přísnější. Kromě přímých příbuzných a sourozenců se zákaz uzavření manželství týkal také bratrance, sestřenice a tety, strýce, tzn. příbuzných v pobočné linii do čtvrtého stupně.⁶⁵

K tomu lze dodat následující pohled z oblasti genetiky. Prof. Spencer ve své studii uvádí, že riziko vrozených vad u dětí, které vzejdou přirozeně ze vztahu bratranec a sestřenice, je přibližně o 2% vyšší než je průměr.⁶⁶

I když riziko není nijak velké, domnívám se, že stát by neměl tyto svazky posvěcovat tím, že umožňuje těmto příbuzným osobám uzavřít manželství. Nejsem však toho názoru, že riziko je natolik velké, aby se možnost uzavření manželství mezi takto příbuznými osobami měla potírat i pomocí prostředků trestního práva.

Za koncepční nedostatek tohoto paragrafu lze označit to, že ačkoliv zákon opět definuje příbuzenství (jak je uvedeno v úvodu této kapitoly) a definuje linii přímou a vedlejší, je v tomto ustanovení použit pojem předek a potomek a sourozenci. Správnější by bylo, kdyby zákaz uzavření manželství byl vymezen tak, že ho nemohou uzavřít osoby příbuzné v linii přímé a osoby příbuzné v linii vedlejší ve druhém stupni.⁶⁷

Domnívám se ovšem, že tento nedostatek není v konečném důsledku škodlivý. Spíše naopak. Pro osobu bez právního vzdělání je současné znění srozumitelnější, než kdyby OZ sourozence označil za příbuzné v linii vedlejší ve druhém stupni.

⁶⁵ BĚLOVSKÝ, Petr. Příbuzenství jako překážka manželství. *Právní rozhledy*. 2003, č. 2, s. 78.

⁶⁶ CONNOR, Steve. *There's nothing wrong with cousins getting married, scientists say* [online]. Independent.co.uk, 24. prosince 2008 [cit. 5. srpna 2019]. Dostupné na: <<https://www.independent.co.uk/news/science/theres-nothing-wrong-with-cousins-getting-married-scientists-say-1210072.html>>.

⁶⁷ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 793*. Praha: Leges, 2016, s. 84. (§ 675 OZ)

1.4.2 Svěření dítěte do péče jiné osoby ve vztahu k pěstounské péči

Již zmiňované svěření nejde aplikovat tam, kde nelze uložit rodičům či ostatním příbuzným vyživovací povinnost k dítěti, jak plyne z § 957 OZ. V takových případech je vhodným řešením umístění dítěte do pěstounské péče.⁶⁸

V tomto ohledu lze upozornit na to, k čemu by vedl doslovný výklad tohoto ustanovení ve vztahu ke vzdálenějším příbuzným. Došlo by totiž k tomu, že institut svěření by musel být použit i v případech, kdy existuje velmi vzdálený příbuzný v linii přímé, kterému by bylo možné uložit i velmi mezní vyživovací povinnost.⁶⁹ Tento výklad by znamenal, že by nebylo vhodným řešením umístit nezletilé dítě do pěstounské péče, pokud by existoval příbuzný v řadě přímé, kterému by mohla být uložena jakákoliv vyživovací povinnost.⁷⁰

Pěstoun dostává dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí odměnu ve výši 12 000 Kč a výše, podle počtu opečovávaných dětí.⁷¹ Dle §47j odst. 3 ZSPOD tuto odměnu nedostávají automaticky rodiče nebo prarodiče otce nebo matky svěřeného dítěte. Tyto vyčleněné osoby však mohou na odměnu dosáhnout v případech hodných zvláštního zřetele, pokud jim ji přizná krajská pobočka úřadu práce, a to na základě vyjádření místně příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností.⁷²

Vzhledem k výše uvedenému by v praxi mohlo dojít k tomu, že by děti, které mají příbuzné, respektive osoby, které by o ně pečovaly a jimž je možné uložit vyživovací povinnost, byly značně finančně znevýhodněné. Nebylo by tedy v zájmu dítěte svěřit ho do péče jiné osoby za předpokladu, že může být uložena vyživovací povinnost vzdálenému příbuznému, ale tento příbuzný by nemohl ani zdaleka měsíčně plnit ve výši, která by se alespoň přiblížila odměně pěstouna.

Komentářová literatura uvádí, že „Výraz „uložit vyživovací povinnost“ je nutno vyložit tak, že možnosti, schopnosti a majetkové poměry povinného umožňují stanovení výživného a že je možné předpokládat, že když nebude plněno dobrovolně řádně a včas, je reálná šance na úspěšný výkon rozhodnutí, například srážkami ze mzdy.“⁷³

S tímto výkladem zcela souhlasím. K čemu by dítěti bylo, kdyby jeho vzdálený příbuzný neplnil vyživovací povinnost a ani by nebyla možnost nějaké plnění vymoci. V těchto případech

⁶⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek II (rodinné právo)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 679.

⁶⁹ BRUNCKO, Stanislav. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 794–975*. Praha: Leges, 2016. s. 1911. (§ 957 OZ)

⁷⁰ Tamtéž

⁷¹ § 47j an. zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁷² CILEČKOVÁ, Kateřina. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 495.

⁷³ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1254.

by bylo rozhodně lepší, kdyby se o finanční zajištění této péče postaral stát formou odměny, kterou poskytuje v rámci pěstounství. Jistě je správné, že i vzdálenější příbuzní mají povinnost o člena rodiny se finančně postarat, avšak jen v případech, kdy je tato pomoc reálná.

Důvodová zpráva k tomu uvádí následující: „*Jestliže výživné nelze v odpovídající výši stanovit ani rodičům ani prarodičům, tento institut se nepoužije a je namíste svěřeni dítěte do pěstounské péče.*“⁷⁴

Je otázkou, co je odpovídající výše? Jde čistě jen o potřeby dítěte a jeho majetkové poměry? Nebo lze brát v potaz i odměnu, která by náležela pěstounům dle ZSPOD?

V komentáři⁷⁵ je uvedeno, že bez ohledu na to, že by uplatňování soukromého práva mělo být nezávislé na uplatňování práva veřejného, měl by soud vzít v potaz výši odměny, kterou dostává pěstoun. Tedy v případě, že uložena vyživovací povinnost by nedosáhla stejné nebo vyšší částky, měla by se dát přednost pěstounské péči.

Můj názor je, že by se rozhodnutí o výši výživného nemělo brát mechanicky a každý případ by se měl posuzovat individuálně. Samozřejmě s ohledem na nejlepší zájem dítěte. Částka 12 000 Kč může být vzhledem k potřebám dítěte někdy zbytečně vysoká a lze tedy příbuzným dítěte uložit vyživovací povinnost v částce nižší tak, aby nebyly zatěžovány veřejné rozpočty. Vždy je však třeba vzít v úvahu to, což považuji za nejdůležitější závěr uvedený výše, jaká je pravděpodobnost, že vyživovací povinnost bude plněna řádně a včas tak, aby nedocházelo k narušení uspokojivé úrovně života dítěte.

1.4.3 Osoby blízké

Občanský zákoník v obecné části definuje osobu blízkou.⁷⁶ V dalších zákonných ustanoveních pak tento pojem používá a spojuje s ním další právní následky.⁷⁷ Na základě tohoto kvalifikovaného vztahu zákon přiznává blízkým osobám právo vlivu na rozhodování o osobách jim blízkých nebo naopak chrání třetí osoby před jednáním, které mezi těmito osobami probíhá a působí třetí osobě újmu.⁷⁸

Z rodinných příslušníků můžeme pod pojem osoba blízká zařadit příbuzného v řadě přímé, sourozence a manžela nebo partnera. A to vše bez ohledu na to, jaký vztah mezi sebou tyto osoby mají a zda spolu bydlí.

⁷⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷⁵ BRUNCKO, Stanislav. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV.* § 794–975. Praha: Leges, 2016. s. 1912.

⁷⁶ § 22 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁷ MELZER, Filip. In. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I.* § 1–117. Praha: Leges, 2013. s. 301. (§ 22 OZ)

⁷⁸ Tamtéž

U dalších rodinných příslušníků, tedy i vzdálenějších příbuzných, je situace složitější. § 22 OZ uvádí, že „...jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní...“

Je tedy třeba kombinovat dva znaky – objektivní vztah těchto osob a citový vztah.⁷⁹

Opět se dostáváme k tomu, že v občanském zákoníku není rodina nijak definovaná. Situaci ulehčuje fakt, že nejbližší příbuzní jsou v zákoně uvedeni přímo, jak je zmíněno výše, a jsou bez dalšího považovány za osoby blízké. Zbylí rodinní příslušníci, zejména z řad vzdálenějších příbuzných, jsou za osoby blízké považováni pouze v případě, že mezi nimi existuje citový vztah.

Citový vztah se musí opírat o objektivní skutečnosti, ze kterých lze intenzitu vztahu vyvozovat. Může jít například pravidelná rodinná setkání na Vánoce nebo společná rekreace, pobyt na chalupě apod.⁸⁰

U vzdálenějších příbuzných platí, že čím více jsou osoby od sebe příbuzensky vzdálené, tím intenzivnější musí být citový vztah.⁸¹

1.4.4 Jmenování opatrovníka

V případech, kdy zletilý člověk nemůže právně jednat, má i zde příbuzenství svoji relevanci. Konkrétně jde třeba o situaci, kdy zletilá osoba nemůže právně jednat pro duševní chorobu a je jí třeba jmenovat opatrovníka.⁸² V takovém případě: „Soud jmenuje opatrovníkem osobu, kterou navrhl opatrovanec. Není-li to možné, jmenuje soud opatrovníkem zpravidla příbuzného nebo jinou osobu opatrovančí blízkou, která osvědčí o opatrovance dlouhodobý a vážný zájem a schopnost projevovat jej i do budoucna.“

Z toho plyne, že primárně je volba na opatrovančí, aby si osobu vybral sám. V případě, že tak nelze učinit, je na místě pokusit se jmenovat někoho z rodiny.

Domnívám se, že pořadí výběru těchto osob je správné. Primárně je třeba ctít přání opatrovance. Následný pokus vyhledat z někoho z rodiny přináší větší šanci najít někoho, kdo bude svoji funkci opatrovníka vykonávat i s citovým vztahem k osobě opatrovance.

Vzhledem ke znění ustanovení je jasné, že soud může zvolit někoho z širší rodiny.

1.4.5 Překážka osvojení a role příbuzných v procesu osvojení

Práva a povinnosti mohou mít vzdálenější příbuzní i v otázkách osvojení. Dle § 804 OZ je osvojení vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. Jde tedy o

⁷⁹ MELZER, Filip. In. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013. s. 301. (§ 22 OZ)

⁸⁰ Tamtéž

⁸¹ Tamtéž

⁸² DÁVID, Radovan, HRDLIČKA, Miloslav. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1705.

obdobnou situaci, jaká platí u překážky k uzavření manželství. Zákaz pro osvojení platí pro nejbližší příbuzné osvojence, tj. předky, potomky a sourozence. Takto přesně však nebyl zákaz osvojení právní úpravou formulován vždy. Zákon o ZPR a ZOR výslovně překážku nestanovoval, byla dovozena teorií i praxí. Vycházelo se přitom z podstaty osvojení. Judikatura to shrnula takto: „*Má-li být osvojením založen takový vztah mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodiči a dětmi, nemohou být uvedené osoby v takovém příbuzenském poměru, který by byl v rozporu se vztahem založeným osvojením. V důsledku toho by došlo k takové záměně existujících příbuzenských vztahů, že navrhovatelé by se do budoucna stali rodiči nezletilé a logicky by se poté matka nezletilé zároveň stala její sestrou. Z tohoto důvodu je vyloučeno, aby prarodiče osvojili svoji vnučku. Návrh prarodičů je tedy v rozporu se samotnými principy institutu osvojení, nelze mu vyhovět, a byl proto soudem zamítnut.*“⁸³

U vzdálenějších příbuzných je situace odlišná a zákaz osvojení se jich netýká. Z toho vyplývá, že vzniku osvojeneckého vztahu mezi osobou ve vzdálenějším příbuzenském poměru k osvojení a osvojencem nic nebrání. Judikatura k tomu uvádí, že například vztah založený osvojením mezi neteří a její tetou je zcela rozdílný od toho, který zde existoval předtím. V tomto případě nedochází nahrazení skutečného vztahu fikcí. Tyto vztahy jsou zde fikcí zcela nově vytvořeny. Teta ani strýc nemají vůči neteři či synovci vyživovací povinnost a nemají zákonného dědického práva po neteři ani synovci, právě tak jako ho nemá neteř či synovec po nich.⁸⁴

Ačkoliv je současná právní úprava oproti zákonu č. 265/1949 Sb., o právu rodinném značně odlišná, domnívám se, že podstata toho, proč je osvojení vzdálenějšími příbuznými možné, je stále stejná (proč to zákon umožňuje).

Praxe navíc tuto možnost kvitovala i proto, že osvojenec nejde do zcela neznámého prostředí a určité citové vazby zde již existují.⁸⁵

V procesu osvojení hrají příbuzní dítěte svoji roli. Zákon vymezuje situace, kdy není třeba souhlasu rodičů s osvojením.⁸⁶ § 818 odst. 2 OZ říká, že: „*Před udělením nebo odmítnutím souhlasu musí být zjištěny všechny rozhodné skutečnosti týkající se osvojovaného dítěte a jeho rodiny, které by mohly mít vliv na rozhodnutí o osvojení; zejména se zjistí, zda osvojované dítě má blízké příbuzné a zda ti mají zájem o dítě pečovat a vyslechne se i ten, v jehož péči se osvojované dítě právě nalézá.*“

Z toho plyne požadavek na zjištění existence blízkých příbuzných a na ověření jejich zájmu o dítě pečovat.

⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2787/2005

⁸⁴ Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 9. 3. 1961, sp. zn. 11 Co 160/6

⁸⁵ ZEMANDLOVÁ, Anna, JANOČKOVÁ, Michaela. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 794–975*. Praha: Leges, 2016. s. 995. (§ 794 OZ)

⁸⁶ § 818 odst. 1 - zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Dle mého názoru v praxi nic nebrání tomu, aby byl rozšířen okruh osob, které se k osvojení mají vyjádřit i na širší rodinu, i když tento požadavek ze zákona přímo neplyne. Naopak by tento stav mohl být žádoucí a v zájmu dítěte.

Každý má právo na rodinný život, tedy i nezletilé, opuštěné či nechtěné dítě, které nemůže od své původní rodiny nic dobrého očekávat. Přesto by mělo být osvojení až krajním prostředkem řešení krize mezi dítětem a rodičem, případně původní rodinou. Pokud existuje možnost, že se dítěte ujme někdo, kdo k němu má alespoň minimální citový vztah založený na příbuzenství, je to dle mého názoru lepší, než hledání mezi osobami pro dítě zcela cizími.

1.4.6 Přednost příbuzných v rámci pěstounské péče

Pěstounská péče je jednou z forem péče o dítě, které je ohroženo tím, že o něj nemůže pečovat žádný z rodičů nebo poručník.⁸⁷ Tato forma péče má přednost před péčí ústavní.⁸⁸ Účelem této péče je zajištění osobní péče o dítě, kterou nemohou zajistit rodiče. Jde tedy o péči subsidiární k přirozené rodině dítěte.⁸⁹

Zákon v § 962 odst. 2 OZ říká, že „Ujala-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo dítěti blízká, dá jí soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte.“

Na základě tohoto ustanovení dochází k upřednostnění příbuzných osob a osob dítěti blízkých před třetími osobami při svěřování dítěte do pěstounské péče. Tato preference je pro dítě lepší v tom ohledu, že nejde o svěřování do péče zcela cizích lidí a nemusí dojít ani k úplnému přetrhání vazeb s jeho rodiči.⁹⁰ V důvodové zprávě či komentářové literatuře se nijak neřeší otázka skupiny příbuzných, kteří mají dostat před jinými osobami přednost. Nedochozí k výkladu, kterých příbuzných (bližších či vzdálenějších) se to ještě týká a kterých nikoliv. Komentářová literatura však uvádí, že toto ustanovení vychází z povinnosti státu zachovat a rozvíjet vazby dítěte nejen v nukleární rodině, ale i v rodině širší. Z toho tedy pramení přednost, kterou příbuzní dostávají před jinými osobami.⁹¹

Důvody, které by mohly vést k tomu, že přednost při svěřování dítěte do pěstounské péče dostane osoba, která je pro dítě cizí, ačkoliv dítě má příbuzného, jenž je ochoten o nezletilé dítě pečovat, mohou být například ty, že tato příbuzná osoba bude dítě zanedbávat obdobně jako jeho rodiče. Tehdy by svěřování do péče tohoto příbuzného bylo proti zájmu dítěte.⁹²

⁸⁷ § 958 -zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁸ Tamtéž

⁸⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 331.

⁹⁰ CILEČKOVÁ, Kateřina. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 794 – 975*. Praha: Leges, 2016, 1936 s.

⁹¹ Tamtéž

⁹² Tamtéž

V této souvislosti bych upozornil na dvě mediálně známé kauzy, které vyvolaly diskuzi na téma příbuzenská pěstounská péče. Dvě nezletilé děti, byly svěřeny do pěstounské péče svých příbuzných. V jednom případě se jednalo o tetu dítěte a ve druhém případě o babičku dítěte. Oba tyto případy však skončily tragicky – jedno dítě zemřelo a druhé dítě je přes dva roky pohřešováno.⁹³

Jeden z důvodů, proč tyto případy mohou nastat lze spatřovat v následujícím.

Ke zprostředkování pěstounské péče státem dochází pouze v případech, kdy pěstounem nebude příbuzný dítěte.⁹⁴ Na osoby, které mají zájem starat se o děti v rámci pěstounské péče, jsou kladeny přísné nároky. Pokud chce fyzická osoba pečovat o dítě v rámci pěstounské péče, děje se tak pouze na základě žádosti, kterou tyto osoby musí podat obecnímu úřadu s rozšířenou působností.⁹⁵ Pokud tato žádost splňuje všechny zákonné náležitosti, je následně postoupena krajskému úřadu, který provede posouzení žadatele. Zejména ho zajímá jeho zdravotní stav či jsou vyhodnocovány jeho sociální a ekonomické poměry. Nezbytnou součástí procesu posuzování vhodnosti žadatelů je podstoupení psychologického vyšetření a účast na odborné přípravě žadatelů.⁹⁶

Dále probíhá odborná příprava v časové dotaci nejméně 48 hodin, kterou zajišťuje krajský úřad. Tuto přípravu realizuje krajský úřad prostřednictvím svých zaměstnanců nebo může vyhlásit výběrové řízení na zajištění této přípravy osobami, které proto mají odborné předpoklady. Obsah kurzu není nijak zákonem specifikován, což umožňuje, aby byla příprava individuální.⁹⁷

Hlavním účelem této přípravy je pomoc budoucím pěstounům (žadatelům) připravit sebe, své děti a své okolí na příchod svěřeného dítěte.⁹⁸

Na základě výše popsaných procesů je vydáno rozhodnutí podle SŘ o zařazení či nezařazení žadatele do evidence osob vhodných stát se osvojiteli či pěstouny.⁹⁹

Výše popsaný proces lze dle mého názoru shrnout tak, že jsou na žadatele z řad fyzických osob kladeny vysoké nároky, proto aby byl zachován řádný vývoj dítěte v době, kdy se o něj

⁹³ SOUČKOVÁ, Kateřina. *Týrání a opuštění. Babička nezletilé Valerie dostala od soudu osm let vězení*. [online]. irozhlaz.cz, leden 2007 [cit. 16. července 2019]. Dostupné na < https://www.irozhlaz.cz/zpravy-domov/valerie-pohresovana-babicka-soud-verdikt-osm-let_1907161329_ako>.

⁹⁴ § 20 zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁵ § 21 zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁶ SKORUŠOVÁ, Lucie. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 176.

⁹⁷ SKORUŠOVÁ, Lucie. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 181.

⁹⁸ KOKEČNÁ, Hana. KOUBOVÁ, Lucie. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, s. 7.

⁹⁹ SKORUŠOVÁ, Lucie. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 181.

nemůže postarat jeho primární rodina. Dítě je zpravidla svěřeno do řádného výchovného prostředí.

Naproti tomu dle § 20 odst. 3 písm. b) ZSPOD se „*Zprostředkování pěstounské péče se neprovádí, podala-li návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče fyzická osoba dítěti příbuzná nebo fyzická osoba blízká dítěti nebo jeho rodině.*“

Znamená to tedy, že pokud osoby žádající o svěřeni dítěte do tzv. příbuzenské pěstounské péče neprocházejí odborným posouzením ze strany orgánů sociálně-právní ochrany dětí. To v sobě skrývá zvýšené riziko, které může vyústit až ve výše popsané týrání. Jednoduše lze shrnout tak, že zde existuje zde větší riziko, že bude dítě svěřeno do péče osoby, která neskýtá záruky vhodného pečovatele.¹⁰⁰

¹⁰⁰ SKORUŠOVÁ, Lucie. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 181.

2 Styk dítěte s příbuznými

Rodina je společenství osob, které jsou si vůči sobě blízké nejen pokrevně, ale i psychosociálně, emočně a ekonomicky.¹⁰¹ Jde o prostředí, které má velký vliv na rozvoj osobnosti dítěte a jeho následný život. Nepochybně největší význam pro život dítěte mají jeho rodiče. Tedy tzv. nukleární rodina, kterou tvoří dítě a rodiče.¹⁰² Nelze však opomíjet ani vliv, který má tzv. širší rodina, kterou tvoří další příbuzní dítěte. Jde například o sourozence, prarodiče či jiné příbuzné dítěte. Ideální situace pro dítě v rodině je samozřejmě stav, kdy ke konfliktům mezi příbuznými nedochází. Rodina žije ve vzájemné shodě a harmonii. Přestože podle údajů Českého statistického úřadu rozvodů ubývá, v roce 2018 se rozvod týkal 14 100 manželství s nezletilým dítětem.¹⁰³ V případě rozvodu či rozchodu rodičů dítěte může dojít k situaci, jejímž důsledkem je to, že rodič, který vykonává právo péče o dítě, brání některému z příbuzných ve styku s nezletilým dítětem. Jeho motivy mohou být různé. Může jít o pouhou pomstu rodině bývalého partnera, ale může existovat i racionální důvod (např.: špatný vliv těchto osob na dítě). Rodič tak může činit i přesto, že tento vztah je pro dítě důležitý či dokonce, že přerušování tohoto vztahu může dítěti a příbuznému činit újmu.

Navíc se konflikt v rodině, jehož výsledkem je odpírání styku s dítětem, nemusí týkat jen situace, kdy se rodiče rozvádí. Lze si představit i situace, kdy je výsledkem konfliktu v rámci širší rodiny bránění ve styku s dítětem vzdálenějšímu příbuznému, který třeba i celá dlouhá léta rodičům dítě hlídal a staral se o něj.

V této kapitole se proto budu věnovat tomu, jak jsou tyto situace právně ošetřeny.

2.1 Právní úprava styku s dítětem mimo OZ

Otázkou úpravy styku dítěte a osob, které s dítětem trvale nežijí, se nezabývá pouze občanský zákoník (jak bude uvedeno dále), ale i mezinárodní předpisy.

2.1.1 Úmluva o styku s dětmi

Jedním z těchto mezinárodních předpisů je Úmluva o styku s dětmi. Tento mezinárodní dokument mimo jiné vymezuje obsah pojmu styk s dítětem, jako: „*Pobyt dítěte, které po omezenou dobu zůstane nebo se setká s nějakou osobou uvedenou v člancích 4 až 5 (rodiče a odlišné osoby od rodiče), se kterou obvykle nežije.*“¹⁰⁴ V citovaném případě jde o tzv. styk přímý.¹⁰⁵ Od toho lze rozlišovat tzv.

¹⁰¹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. II. ÚS 4160/12-2

¹⁰² JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. Praha: Grada publishing, 2005, s. 187.

¹⁰³ ČESKÝ STATISTYCKÝ ÚŘAD. *Pohyb obyvatelstva – rok 2018*. [online]. czso.cz , březen 2019 [cit. 16. července 2019]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/ci/pohyb-obyvatelstva-rok-2018>>.

¹⁰⁴ Úmluva č. 91/2005 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o styku s dětmi, Článek 2

¹⁰⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1171.

styk nepřímý¹⁰⁶, který Úmluva definuje jako: „*jakoukoliv formu komunikace mezi dítětem a touto osobou*“¹⁰⁷ Tím se rozumí například komunikace pomocí sociálních sítí, jako je Facebook či Instagram nebo pomocí aplikace Skype, která poskytuje možnost telekonference. Úmluva za styk považuje i poskytnutí informací o dítěti této osobě či dítěti o této osobě.¹⁰⁸

Domnívám se, že nejprínosnější je styk přímý, který dovoluje sdílet všechny emoce bezprostředně. Dítě si jistě lépe udrží citovou vazbu s osobou, která s ním jde na procházku či do cukrárny, než s někým, koho může vidat jen prostřednictvím mobilního telefonu či na obrazovce počítače.

Z výše uvedeného zřejmě vychází i soudy, kterými je obecně upřednostňován přímý styk před nepřímým.¹⁰⁹

Soudy konstatovaly i to, že: „*V odůvodněných případech lze nahradit osobní styk rodiče s dítětem jiným způsobem, např. prostřednictvím výpočetní techniky, tzv. elektronickou poštou, internetovou komunikací (Skype, Facebook apod.), nebo telefonicky.*“¹¹⁰

Uvedená citace vychází z konkrétního skutkového stavu, kdy se otec dítěte, který žil v Brazílii, dožadoval styku se svým dítětem prostřednictvím aplikace Skypu. Matka, která zůstala s dítětem v ČR, tomuto styku bránila. Soud dospěl k závěru, že za určitých objektivních okolností může nepřímý styk zcela nahradit styk přímý.¹¹¹ Vycházel přitom i z Úmluvy o styku s dětmi.

Zastávám názor, že výše popsany závěr se dá aplikovat i na ostatní příbuzné. Tedy, že se vzdálený příbuzný může domáhat styku prostřednictvím komunikačních prostředků přes internet. Není totiž výjimkou, že v dnešním globalizovaném světě lidé cestují za prací i do zahraničí. Tomu nahrává i členství České republiky v Evropské unii. Pokud se tedy nukleární rodina odstěhuje do zahraničí, lze dle mého názoru umožnit ostatním příbuzným, kteří s dítětem měli vztah, aby ho nadále udržovali prostřednictvím internetu.

Stěžejním článkem Úmluvy o styku s dětmi pro potřeby této práce je čl. 5, který upravuje styk mezi dítětem a jinými osobami než rodiči dítěte.

Z prvního odstavce uvedeného článku plyne, že: „*Pokud to je v nejlepším zájmu dítěte, lze rozhodnout o styku mezi dítětem a osobami jinými než jeho rodiči, které mají s dítětem rodinná pouta.*“¹¹²

¹⁰⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1171.

¹⁰⁷ Úmluva č. 91/2005 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o styku s dětmi, Článek 2

¹⁰⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1171.

¹⁰⁹ Rozsudek NS ze dne 22. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012

¹¹⁰ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočka Liberec ze dne 11. 6. 2012, sp. zn. 73 Co 286/2012

¹¹¹ Tamtéž

¹¹² Úmluva č. 91/2005 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o styku s dětmi, Článek 5

Není neobvyklé, že v rodinném právu je třeba brát ohled na nejlepší zájem dítěte. Domnívám se, že by tomu tak mělo být i v rámci rodinných vztahů, vždy tak, aby se předcházelo konfliktům. Tím by se mohlo předejít mnoha zbytečným soudním sporům, které ve výsledku žádný užitek nepřinesou. Příkladem může být situace, kdy jeden z rodičů brání styku prarodiče s dítětem jen proto, že se sám nachází ve sporu s touto osobou a jediným důvodem tak je, aby prarodiči způsobil svým jednáním újmu. To, že ke konfliktům i v rámci rodiny dochází, není nic neobvyklého (občas je to i pochopitelné). Ale prostředkem v této válce by nikdy nemělo být dítě s ohledem na jeho nejlepší zájem.

Na druhou stranu jsou i situace, kdy je konflikt v rámci rodiny tak vyhrocený, že i když jsou splněny všechny ostatní podmínky, které zákon klade na to, aby se příbuzný mohl s dítětem stýkat, není v souladu s nejlepším zájmem dítěte, aby k tomu došlo. A to právě s ohledem na to, že by mohlo dojít k eskalaci konfliktu mezi příbuznými, což by mohlo negativně působit i na dítě.¹¹³

Domnívám se, že v těchto situacích je nejdůležitější, aby se soudy či OSPOD pokusily konflikt natolik zmírnit, že může být mezi stranami uzavřena nějaká průchozí dohoda o styku s dítětem. K tomu by svým chováním měli přispívat i advokáti, ke kterým se strany mohou přijít v první fázi poradit.

Ke smírnému vyřešení věci by účastníky měly vést též soudy. Plyne to z § 9 ZŘS, který vedle pokynu vůči soudu, aby účastníky vedl ke smírnému řešení, říká, že je třeba, aby soud informoval o možnostech mimosoudního smířčího nebo mediačního jednání. Tento požadavek je pak dále uplatněn v § 474 ZŘS, který zdůrazňuje prioritní požadavek vést taková jednání v zájmu dítěte.¹¹⁴

Nejlepší zájem dítěte je uveden jako jedno z kritérií pro úpravu styku dítěte s třetími osobami i v Model Family Code.¹¹⁵

Za rodinné pouto je pak třeba považovat úzký vztah „*mezi dítětem a jeho prarodiči nebo sourozenci založený na právu nebo na faktických rodinných vztazích.*“¹¹⁶

Ve druhém odstavci je pak uvedeno, že: „*Smluvní státy mohou dle své úvahy toto ustanovení rozšířit i na osoby jiné než osoby uvedené v odstavci 1, a pokud tak učiní, pak tyto státy mohou rozhodnout, které aspekty styku podle definice v článku 2 písmeno a) budou aplikovat.*“¹¹⁷

To znamená, že státy mohou v rámci své zákonné úpravy poskytnout právo styku s dítětem i jiným osobám, než jsou nejbližší příbuzní.

¹¹³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2014, sp. zn. II. ÚS 1063/14

¹¹⁴ zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁵ KORNEL, Martin. Prarodiče a vnuci – současnost a budoucnost. *Právní rozhledy*. 2012, č. 5, s. 162

¹¹⁶ Úmluva č. 91/2005 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o styku s dětmi, Článek 2

¹¹⁷ Úmluva č. 91/2005 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o styku s dětmi, Článek 5

2.1.2 Evropská úmluva o lidských právech

Dále je třeba vycházet z čl. 8 EÚLP, který stanoví, že je třeba poskytovat ochranu rodinnému životu. Pojem rodinný život nezahrnuje pouze rodiče a jejich děti. Je třeba tento pojem vykládat širěji, na základě ustálené judikatury ESLP.¹¹⁸ Jako příklad lze uvést rozsudek, ve kterém ESLP konstatoval, že „rodinný život“ zahrnuje ve smyslu článku čl. 8 alespoň vazby mezi blízkými příbuznými, například vztahy mezi prarodiči a vnoučaty, protože tyto příbuzní mohou brát významnou roli v rodinném životě.“¹¹⁹

Ochranu rodinného života lze dovodit i u dalších rodinných vztahů tam, kde reálně blízké osobní vazby existují. Bude však záležet i na dalších okolnostech případu. Jedním z kritérií může být i to, že tyto osoby sdílí společnou domácnost.¹²⁰

Dokonce je ve výjimečných případech možné, aby byla poskytnuta ochrana rodinnému životu, který je teprve zamýšlený a nebyl realizován z důvodu, který není na straně osoby, jež se domáhá ochrany podle čl. 8 EÚLP.¹²¹

2.2 Právní úprava styku s dítětem v OZ

Předchůdce OZ, tedy zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, stanovila, že: „Vyžaduje-li to zájem dítěte a poměry v rodině, může soud upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci.“¹²² V této souvislosti si praxe kladla otázku, jestli je možné toto ustanovení analogicky vztáhnout i na ostatní osoby, než které jsou uvedeny v tomto ustanovení.¹²³ Jestli je možné, aby se ustanovení vztahovalo i na strýce či tety dítěte, kteří mají s dítětem vybudovaný citový vztah. Část praxe byla toho názoru, že vzhledem k zákonné formulaci a jasnému znění to možné není. Jako jediný způsob řešení se jevilo omezení rodičovské zodpovědnosti rodiče, který ve styku s těmito osobami brání. Bylo však třeba vzít v úvahu, nakolik je tento zvláštní zájem dítěte důležitý s ohledem na to, že by kvůli němu mělo dojít k zásahu ve sféře rodičovské zodpovědnosti.¹²⁴

Někteří autoři se však domnívali, že s přihlédnutím k čl. 3 Úmluvy o právech dítěte lze na základě analogie upravit ve výjimečném případě styk i s těmito třetími osobami.¹²⁵ Znamená to

¹¹⁸ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV.* § 794 – 975. Praha: Leges, 2016, s. 1728. (§ 927 OZ)

¹¹⁹ Rozsudek ESLP Marckx proti Belgii ze dne 13. 6. 1979, stížnost č. 6833/74

¹²⁰ KRATOCHVÍL, Jan. In: KMEC, Jirí a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 863.

¹²¹ Rozsudek ESLP Anayo proti Německu ze dne 21. 12. 2010, stížnost č. 20578/07

¹²² Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném ke dni 1. 1. 2013

¹²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 110.

¹²⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 110.

¹²⁵ NOVÁ, Hana a Milan HOLUB. *Zákon o rodině a předpisy související*. 5. vydání. Praha: Linde, 2002, 775 s.

tedy, že není v nejlepším zájmu dítěte, aby se ustanovení vztahovalo na takto úzce vymezenou skupinu osob.

Aplikační praxe nakonec dovedla, že je možné, aby se na základě tohoto ustanovení domáhala styku s nezletilým dítětem i jiné osoba¹²⁶, která má k dítěti citový vztah. Konkrétně šlo o biologického otce v rozhodnutí Ústavního soudu II.ÚS 4160/2012 ze dne 23. 4. 2013. V tomto nálezu Ústavního soudu se biologický otec dítěte domáhal toho, aby mu byl umožněn styk s dítětem, které žilo s matkou a matrikovým otcem. Krajský i okresní soud dospěly k názoru, že otec je aktivně legitimován k podání návrhu podle § 27 odst. 4 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění účinném k 23. 4. 2013. Tedy, i biologický otec dítěte mohl podat návrh na úpravu styku s nezletilým dítětem, ačkoliv nebyl prarodičem ani sourozencem dítěte a tento závěr shledal Ústavní soud jako ústavně souladný.¹²⁷ Tímto rozhodnutím tak rozšířil okruh osob, které se dle § 27 odst. 4 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, mohly domáhat úpravy styku s nezletilým dítětem.

Ústavní soud v tomto rozhodnutí dále konstatoval, že: *„Tam, kde se dostane do konfliktu zájem osob pokrevně příbuzných, u nichž prokazatelně existují i sociální vazby tvořící typické rysy rodiny, se zájmem osob nepříbuzných, mezi nimiž a dítětem se v minulosti sice rovněž vytvořily v důsledku déletrvajícího společného soužití sbora zmíněné vazby emoční, sociální a další, které by jinak naplňovaly rysy tzv. de facto rodinných svazků, je třeba – není-li zde jiný naléhavý důvod – poskytnout ochranu těm rodinným vztahům, které naplňují vedle vazeb emočních a sociálních i vztah pokrevního příbuzenství.“*¹²⁸

Tedy konstatoval, že je na místě upřednostnit pokrevní pouto před osobou, která pokrevní pouto k dítěti nemá.

Dle mého názoru je v souladu se zájmem dítěte, že k výše uvedenému rozšíření v minulosti došlo. Není správné, aby zákonodárce paušálně vymezil osoby, které za splnění dalších podmínek mají právo na to, aby jim soud přiznal právo ke styku s dítětem. Nemusí to být totiž jen sourozenci a prarodiče, kteří si mohou vytvořit k dítěti citový vztah, kterému bude následně z různých důvodů bráněno.

Tento nedostatek právní úpravy si zřejmě uvědomil i zákonodárce, když v důvodové zprávě k novému občanskému zákoníku uvedl následující: *„Nedostatek výslovné právní úpravy poměrů v tzv. širší rodině je dlouhodobě značnou částí obyvatelstva pocítován jako nepřijemné a nepatřičné reziduum minulých časů, kdy rodinu měly tvořit jen osoby nejbližší, rodiče a děti. Jeví se proto vhodným překlénout tento nedostatek*

¹²⁶ Jiné osoby než je prarodič či sourozenec.

¹²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. II. ÚS 4160/12-2

¹²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. II. ÚS 4160/12-2

pro případy újmy brozící dítěti. Charakter případné újmy, která může, či naopak nemůže sehrát rozhodující roli, je zcela na posouzení soudu.“¹²⁹

V případě styku rodiče a dítěte jde o právo a povinnost zároveň. Jedná se o jedno ze základních práv, které dítě a rodič vůči sobě mají. Výslovně je toto právo, respektive povinnost, upraveno jako složka tzv. rodičovské odpovědnosti v občanském zákoníku. Jedná se o institut, který má jednak nezletilé dítě chránit a jednak jde o realizaci samotného rodičovství.¹³⁰ Jinak řečeno, rodiče prostřednictvím styku realizují svoji rodičovskou zodpovědnost.¹³¹

V případech, kdy hovoříme o právu ostatních příbuzných na styk s dítětem, tak již nejde o povinnost, ale pouze o právo.

Úpravu styku vzdálenějších příbuzných s nezletilými dětmi tedy najdeme v občanském zákoníku. Konkrétně v § 927 OZ, který říká následující: „Právo stýkat se s dítětem mají osoby příbuzné s dítětem, ať blíže či vzdáleně, jakož i osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim dítě má citový vztah, který není jen přechodný, a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu. Také dítě má právo se stýkat s těmito osobami, pokud tyto osoby se stykem souhlasí.“

2.2.1 Osoby oprávněné se stýkat s dítětem vyjma rodičů

Z výše uvedeného § 927 OZ plyne, že ke styku s nezletilým dítětem jsou oprávněny dvě skupiny osob. Jednak to jsou příbuzní s tím, že jde o příbuzné bližší i vzdálenější. Tedy, že nejde jen o prarodiče či sourozence, jak tomu bylo v předchozí úpravě, ale třeba i o bratrance či sestřence.

Druhou skupinou jsou pak osoby dítěti společensky blízké. Dle komentářové literatury se jedná například o osoby, které s dítětem sdílely společnou domácnost či osoby, které o dítě dlouhodobě pečovaly.¹³² Je zde na místě zdůraznit, že sdílení společné domácnosti může být pouhým kritériem pro posouzení toho, zda mezi dítětem a třetí osobou vztah je či není.¹³³ Dalším příkladem těchto osob může být bývalý manžel matky dítěte, který o dítě pečoval či pěstouni po zrušení pěstounské péče.¹³⁴ Případně se může jednat i o dlouholetou chůvu dítěte.¹³⁵

Zvláštní postavení by měli mít prarodiče, kteří jsou v mnoha rodinách nejbližšími osobami (po rodičích), které děti mají. Požívají výsadní postavení v tom smyslu, že se často ujímají péče o

¹²⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz

¹³⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 64.

¹³¹ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1171.

¹³² ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 794 – 975*. Praha: Leges, 2016, s. 1730. (§ 927 OZ)

¹³³ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1171.

¹³⁴ Tamtéž

¹³⁵ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 794 – 975*. Praha: Leges, 2016, s. 1730. (§ 927 OZ)

děti, kterým rodiče zemřeli či se o ně z nějakého důvodu nemohou starat.¹³⁶ Stávají se tedy jejich opatrovníky, poručníky či pěstouny. Z ročního výkazu výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2018 plyne, že celkový počet dětí v pěstounské péči byl 11 529. Z tohoto celkového počtu bylo 6 537 v pěstounské péči prarodičů, 1 766 dětí v péči jiných příbuzných a 3 226 v péči cizích lidí.¹³⁷

Soud by měl mimo příbuzenství či společenskou blízkost k dítěti posoudit i to, zda je osoba domáhající se styku vůbec schopná samostatně zvládnout styk s dítětem. Tedy posoudit osobu z hlediska rozumové a volní vyspělosti a zvážit její zdravotní stav.¹³⁸

Jedním z hledisek může být dle mého názoru to, zda osoba domáhající se styku s dítětem nějaké děti sama vychovala nebo je měla v péči a tento faktor pak posoudit s ohledem na věk dítěte. Je obecně známo, že péče o nejmladší děti je náročnější než o starší a vyžaduje tedy více zkušeností. To vše je nutné dělat s vědomím toho, že styk byl povolen soudem a ne rodiči.

2.2.2 Existence citového vztahu

Dalším požadavkem, který vyplývá z § 927 OZ je existence citového vztahu, který není jen přechodný. Tento vztah lze nazvat i rodinnou vazbou, tedy že je mezi dítětem a třetí osobou vytvořen vztah dlouhodobé důvěry (v rámci rodiny obvyklé). Nestačí jen dlouhodobý sociální kontakt.¹³⁹

Je otázkou, jestli se podmínka existence citového vztahu týká všech osob, které se domáhají styku, nebo jen osob dítěti společensky blízkých. Tato nejasnost plyne z toho, jakým způsobem je souvětí v příslušném § 927 OZ konstruováno a jakým způsobem je použita spojka „pokud“.

Dr. Šínová v komentáři upozorňuje na právní úpravu v Německu, která obdobně přiznává právo styku dvěma skupinám osob. Pro případ, kdy se styku domáhají prarodiče nebo sourozenci není třeba, aby mezi nimi existoval dlouhodobý vztah. V případě dalších osob to třeba je.¹⁴⁰

Dále upozorňuje na úpravu v zákoně o rodině kde, jak již je popsáno výše, není citového vztahu třeba. Ovšem zákon o rodině toto právo přiznával jen úzkému okruhu osob.

Nakonec věc uzavírá s tím, že se vzhledem ke konstrukci souvětí přiklání k názoru, že citový vztah je třeba u obou skupin těchto osob.¹⁴¹ Jinak řečeno, i vzhledem k tomu, že v souvětí je

¹³⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1171.

¹³⁷ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Statistiky. Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí*. [online]. [cit. 1. listopadu]. Dostupné: <<https://www.mpsv.cz/statistiky-1>>.

¹³⁸ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 974*. Praha: Leges, 2016, s. 1730.

¹³⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1171.

¹⁴⁰ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 794 – 975*. Praha: Leges, 2016, s. 1731. (§ 927 OZ)

použita spojka „pokud“ i následně tak, že určuje další podmínku, která spočívá v tom, že by nedostatek újmy s těmito osobami znamenal pro dítě újmu, lze věc uzavřít tak, že podmínka citového vztahu platí pro všechny. Současná úprava v OZ je tedy přísnější, než byla ta minulá.

Podmínka citové vazby se vztahuje na všechny osoby, které jsou oprávněné ke styku. Myslím si však, že takto formulovaná úprava není správná. V důvodové zprávě k tomuto ustanovení bylo uvedeno, že rozšíření i na širší rodinu bylo dluhem z minulosti.¹⁴² Občanským zákoníkem byl tento dluh vyrovnán, ale přesto nebyl nezachován zvláštní režim pro nejbližší příbuzné. Vnímám to jako krok zpět.

Zvláštní postavení by měli mít prarodiče, kteří jsou v mnoha rodinách nejbližšími osobami (po rodičích), které děti mají. Požívají výsadní postavení v tom smyslu, že se často ujímají péče o děti, kterým rodiče zemřeli nebo se o ně z nějakého důvodu nemohou starat.¹⁴³ Tedy, stávají se jejich opatrovníky, poručníky či pěstouny.

Nemělo být v zájmu nikoho, aby měli prarodiče cestu k vybudování vztahu s dítětem stejně složitou, jako je tomu u ostatních osob. Jsou to prarodiče, kteří v těžkých chvílích často plní úlohu rodičů, kteří se z různých důvodů o dítě nemohou starat.

2.2.3 Újma způsobená dítěti

Dalším požadavkem, který je třeba při rozhodování o přiznání práva na styk s dítětem zohlednit, je to, zda by nedostatek tohoto styku pro dítě znamenal újmu. To posoudí soud na základě vyjádření dítěte tam, kde je to vzhledem k věku možné.¹⁴⁴ Další možností, jak předejít vzniku případné újmy, je zpracování znaleckého posudku, který posoudí, zda je mezi dítětem a osobou, která žádá právo styku s dítětem, citový vztah.¹⁴⁵

2.3 Procesní aspekty styku dítěte s třetími osobami

V každém konfliktu mezi dospělými by mělo platit to, že neovlivní jejich vztahy s dětmi. To, bohužel, není vždy možné. V některých případech je proto nutné, aby se dospělí obrátili na orgány veřejné moci, aby jejich vztahy upravily.

2.3.1 Úloha OSPOD

Než se znesvářené strany obrátí na soud, může být pro ně užitečné, pokud zasáhne OSPOD. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, dává OSPOD celou řadu nástrojů, které

¹⁴¹ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV.* § 794 – 975. Praha: Leges, 2016, s. 1731. (§ 927 OZ)

¹⁴² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz

¹⁴³ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1171.

¹⁴⁴ Tamtéž

¹⁴⁵ Tamtéž

mohou pomoci konflikt zmírnit. Většinu těchto nástrojů nalezneme v třetí hlavě zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

V první řadě je to poradenská činnost, kterou poskytuje orgán obce s rozšířenou působností rodičům v mnoha různých situacích, které se týkají výchovy dítěte a problémů souvisejících s péčí o něj.¹⁴⁶ Pokud obce s rozšířenou působností nejsou samy schopny odpovídající poradenství zajistit, odkážou rodiče nebo jiné osoby na příslušné instituce, zařízení nebo jiné subjekty, které se na konkrétní problematiku specializují a jsou jim schopny zajistit odbornou pomoc.¹⁴⁷

Jestliže se tedy rodič obrátí na OSPOD, aby mu pomohl vyřešit styk příbuzného a dítěte, měl by se tento orgán snažit dovést strany k dohodě vždy, kdy je to v nejlepším zájmu dítěte.

Samozřejmě je třeba zdůraznit, že konečné rozhodnutí, které bude v této věci učiněno, je stále věcí rodičů, kteří za své rozhodnutí ponесou odpovědnost.¹⁴⁸

Odborná pomoc může být rodičům i nařízena. Tuto povinnost jim uloží OSPOD na základě rozhodnutí, jež je výsledkem správního řízení. Správní řízení bývá zahájeno z moci úřední v případech, kdy rodiče nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě styku s dítětem.¹⁴⁹

Nejčastěji je odborná pomoc nařízena rodičům, kterým se rozpadl vztah a nejsou schopni domluvit se na tom, jak bude probíhat jejich péče o dítě do budoucna.¹⁵⁰

Vzhledem ke znění příslušného ustanovení¹⁵¹, které hovoří obecně o sporech týkajících se styku s dítětem, se domnívám, že je možné, aby tato intervence přišla i na základě podnětu, který podá třetí osoba, jíž je nedůvodně bráněno ve styku s dítětem. Je samozřejmé, že by OSPOD před vydáním rozhodnutí o uložení povinnosti rodičům měl zvážit to, aby třetí osoba splňovala požadavky, které na ní klade OZ tak, aby na styk s dítětem měla právo.

Je zde třeba zdůraznit, že je opět na rodičích, a je to věcí jejich rodičovské odpovědnosti, jak se dále rozhodnou věc vyřešit.¹⁵² Tedy, zda svolí k tomu, aby povolili styk dítěte s třetí osobou.

OSPOD může rodičům uložit dle § 13 ZSPOD i napomenutí, které má však povahu preventivního opatření.¹⁵³

¹⁴⁶ § 11 zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁷ ROGALEWICZOVÁ, Romana. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 88.

¹⁴⁸ Tamtéž

¹⁴⁹ Tamtéž

¹⁵⁰ Tamtéž

¹⁵¹ § 12 odst. 1 písm. b) zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů: „*Obecní úřad obce s rozšířenou působností může uložit rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, pokud rodiče nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem*“

¹⁵² ROGALEWICZOVÁ, Romana. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 88.

Domnívám se, že OSDOD není orgánem, který každý konflikt vyřeší. Je hlavně na rodičích a jejich rodičovské odpovědnosti, v jakém prostředí bude dítě žít a s jakými osobami se bude stýkat. Přesto, pokud nelze vyřešit konflikt v rámci rodiny, je stále lepší řešit ho s OSPOD než soudní cestou, která je časově, finančně i psychicky náročnější.

2.3.2 Nalézací řízení

Pokud není možná dobrovolná dohoda, je na místě, aby se osoba, které je odpirán styk, obrátila na soud.

Řízení bude vedeno jako řízení ve věcech péče soudu o nezletilé dítě dle § 466 písm. d) ZŘS. Jde o řízení nesporné, které lze zahájit i bez návrhu.¹⁵⁴ Pro nesporné řízení je typické, že se soud musí pokusit z vlastní iniciativy vyhledat veškeré rozhodné skutečnosti.¹⁵⁵ Účastníci však mají stále povinnost tvrdit a prokazovat skutečnosti ve vlastním zájmu.¹⁵⁶

Účastníky řízení budou rodiče (nositelé rodičovské odpovědnosti), ten, jehož styk má být s dítětem upraven a nezletilé dítě, které bude zastoupeno kolizním opatrovníkem.¹⁵⁷

Domnívám se, že jedním z hlavních faktorů, který by měl mít vliv na rozhodnutí, jsou participační práva dítěte, která plynou zejména z čl. 12 ÚPD.¹⁵⁸ Z tohoto článku plyne, že dítě má mít právo vyjadřovat se ke všem věcem, které se ho týkají. A to vše tak, že je vyslyšeno přímo soudem. Samozřejmě je to nutné brát ohled na věk dítěte a jeho schopnost formulovat své vlastní názory.¹⁵⁹

Soud by se dle mého názoru měl co nejvíce snažit, aby zjistil nestranný názor dítěte, který tím pádem nebude zatížen názory znesvářených stran.

Nejvyšší soud soustavně judikuje, že není v nejlepším zájmu dítěte, jestliže nebude zjištěn názor dítěte tam, kde je to vzhledem k věku možné.¹⁶⁰ To považuji za správné s ohledem na to, že jde o styk dítěte s třetí osobou a ne o styk mezi stranami, z nichž jedna styku dítěte s třetí osobou brání.

¹⁵³ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 973*. Praha: Leges, 2016, s. 1721. (§ 927 OZ)

¹⁵⁴ ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 223.

¹⁵⁵ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 39.

¹⁵⁶ Tamtéž

¹⁵⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1171.

¹⁵⁸ Tamtéž

¹⁵⁹ Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

¹⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012

Soud v řízení rozhoduje rozsudkem dle § 471 ZŘS. Dr. Šínová toto rozhodnutí považuje za faktické omezení rodiče ve výkonu práv a povinností, vyplývajících z rodičovské odpovědnosti.¹⁶¹

I s ohledem na to, proč musí být styk dítěte s třetí osobou upraven rozsudkem, je třeba, aby bylo rozhodnutí co nejpřesnější. Soud tedy vymezí, o jaký styk půjde (přímý, nepřímý atd.) a stanoví rozsah styku (časy styku).¹⁶²

Existuje i možnost, aby strany uzavřely mimosoudní dohodu, která se po schválení soudem stává exekučně vynutitelná.¹⁶³

Taková dohoda by mohla být například výsledkem jednání, které bylo vedeno v první fázi sporu s OSPOD.

2.3.3 Výkon rozhodnutí

I když se třetí osoba úspěšně domůže práva stýkat se s dítětem před soudem, může nastat situace, kdy není styk s dítětem ani přes pravomocný rozsudek dobrovolně umožněn.

Aby se výše uvedené situaci předešlo, je již v rozsudku kromě poučení o oprávněných prostředcích i poučení o možnosti výkonu rozhodnutí a způsobech jeho provedení. Tuto poučovací povinnost má soud dle § 472 ZŘS.

Důvodem je kromě již zmiňovaného působení na dobrovolné umožnění styku s dítětem i zjednodušení řízení o výkonu rozhodnutí. Je totiž možné, aby ten, kdo neplní soudní rozhodnutí (nebo soudem schválenou dohodu), nebyl již znovu poučován.¹⁶⁴

Pokud ani přes poučení (či ani opakované poučení) není styk s dítětem dobrovolně umožněn, je možné, aby soud požádal OSPOD, aby přiměl povinné osoby k plnění svých povinností z rozsudku stále ještě dobrovolně.

Toho může OSPOD docílit tím, že zprostředkuje komunikaci mezi povinnou a oprávněnou osobou, doporučí využití nebo uloží povinnost využít odborné pomoci (například rodinného terapeuta, mediátora apod.) rodině, samostatně dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte. Nejvhodnějším odborníkem je v těchto situacích psycholog, který jednotlivým osobám může pomoci zvládnout samotnou skutečnost existence soudního rozhodnutí a jeho splnění dříve, než by mělo dojít k výkonu rozhodnutí.¹⁶⁵

¹⁶¹ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 974*. Praha: Leges, 2016, s. 1737.

¹⁶² Tamtéž

¹⁶³ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1171.

¹⁶⁴ HROMADA, Miroslav. In: SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 951.

¹⁶⁵ ROGALEWICZOVÁ, Romana. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 123.

Domnívám se, že výše uvedená fáze by se neměla podceňovat. Naopak, všechny osoby zainteresované do řízení by měly postupovat tak, aby k samotnému výkonu nedošlo. Jinak řečeno, aby OSPOD, advokáti stran i soud dovedli strany k tomu, že uložená povinnost bude plněna vždy dobrovolně. V lepším případě se strany dokonce samy dohodnou, jak a kdy bude styk probíhat.

Pokud však ani přes všechny výše popsané fáze nedojde k tomu, že je uložená povinnost plněna dobrovolně, je na místě samotný výkon rozhodnutí.

V první fázi výkonu rozhodnutí je možné uložení pokuty až do výše 50 000 Kč.¹⁶⁶ Je-li to účelné, lze uložit tuto pokutu i opakovaně.¹⁶⁷

Dalšími opatřeními, které může soud uložit proto, aby bylo vymoženo plnění, je setkání s mediátorem nebo to, aby byl styk s dítětem vykonáván pod dohledem OSPOD.¹⁶⁸

Pokud ani jedna z těchto mírnějších variant není úspěšná, je možné, aby dítě bylo odebráno a předáno tomu, kdo má právo na styk s dítětem. Vzhledem k povaze práva na styk s třetí osobou je třeba k odebrání dítěte a předání třetí osobě přistupovat opravdu jen ve výjimečných případech.¹⁶⁹

S ohledem na to, že tento stresující proces odebrání by dítě muselo zažít i opakovaně, je na místě maximálně upřednostnit jiné varianty, jak strany dovést k dohodě. Proto i na závěr zopakují svůj názor, že v mnoha sporech, v nichž figuruje dítě, je třeba myslet jen na jeho nejlepší prospěch a od začátku k tomu tak přistupovat. Tedy dovést strany k tomu, aby v žádném případě nemuselo dojít k odebrání dítěte.

¹⁶⁶ § 502 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶⁷ Tamtéž

¹⁶⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1171.

¹⁶⁹ Tamtéž

3 Vyživovací povinnost mezi vzdálenějšími příbuznými

Vyživovací povinnost pramení ze snahy státu o to, aby rodina jako základní celek společnosti byla soběstačná a byly uspokojeny potřeby všech jejích členů. Tím dochází k zajištění řádného fungování společnosti.¹⁷⁰

Domnívám se, že většina rodin právní úpravu vyživovací povinnosti nepotřebuje. Vše v rodině probíhá přirozeně a vychází z podstaty rodiny – sounáležitost, důvěra a tak dále.

Pro některé rodiny je však tato úprava nutná, aby nedocházelo k ohrožení života či zdraví dětí či jiných osob. Proto, aby k ohrožení nedocházelo ani v případě, že vyživovací povinnost oprávněného nemohou plnit nejbližší příbuzní, je právem upravena i vyživovací povinnost v rámci širší rodiny, tedy i vyživovací povinnost vzdálenějších příbuzných.

3.1 Právní úprava vyživovací povinnosti

Právní úpravu vyživovací povinnosti nalezneme v části druhé občanského zákoníku. Současná právní úprava v zásadě obsahově navazuje na zákon o rodině.¹⁷¹ Vyživovací povinnost tedy spočívá na stejných základních zásadách a týká se stejného okruhu osob, které mohou být subjekty vyživovací povinnosti.¹⁷²

3.1.1 Pojem vyživovací povinnost

Samotný pojem výživného není zákonem přímo definován. Odborná literatura výživné definuje jako zabezpečení a úhradu osobních potřeb oprávněného člověka. Nejde tedy jen o zabezpečení výživy, ale i o uspokojení ostatních hmotných a kulturních potřeb oprávněného člověka v určeném rozsahu.¹⁷³

Jinak řečeno, výživné představuje pro povinného (plátce výživného) povinnost plnit oprávněnému (příjemci výživného) zvláštní druh plnění, které je majetkové povahy.¹⁷⁴ Toto plnění je peněžité (pravidelné měsíční dávky) nebo nepeněžité (ubytování, strava atd.).¹⁷⁵

¹⁷⁰ GRYGAR, Jiří. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 794–975*. Praha: Leges, 2016. s. 1637. (§ 910 OZ)

¹⁷¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1028.

¹⁷² Tamtéž

¹⁷³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

¹⁷⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 252.

¹⁷⁵ Tamtéž

3.2 Zásady vyživovací povinnosti

Stejně tak, jako tomu je v mnoha dalších oblastech práva, i právo rodinné má své zásady. Ty pomáhají v interpretaci a aplikaci jednotlivých zákonných ustanovení a využívají se při tvorbě práva k tomu, aby byla zaručena jednota zákona.

Níže uvádím souhrn dle mého názoru nejdůležitějších zásad, které se vztahují k vyživovací povinnosti.

3.2.1 Rodinná solidarita

Základní zásadou, která se k vyživovací povinnosti vztahuje, je rodinná solidarita. Spočívá v tom, že si rodina vzájemně vypomůže.¹⁷⁶ V ideálním případě je pomoc dobrovolná, včasná a pravidelná, jak tomu má být ve fungující rodině.

Dá se říci, že je na základě této zásady částečně omezena autonomie vůle a vlastnické právo ve prospěch třetích osob, které jsou v pozici slabší strany, což je u vyživovací povinnosti například dítě, které není schopné se samo žít.¹⁷⁷ Z toho plyne, že je možné, aby v případech, kdy povinný neplní svoji vyživovací povinnost dobrovolně, bylo právo uplatněno u soudu.

3.2.2 Vznik vyživovací povinnosti ex lege

Vyživovací povinnost vzniká za splnění všech předpokladů na základě zákona.¹⁷⁸ Pokud je nutné plnění vyživovací povinnosti vymáhat, soud rozhoduje tak, že právo pouze deklaruje.¹⁷⁹

3.2.3 Obecnost

Soudy se musí v praxi vypořádat s tím, že právní úprava výživného je obecná. To znamená, že výše výživného není určena na maximální či minimální hranici ani není jinak objektivizována.¹⁸⁰

Soudy tak musí pružně reagovat na jednotlivé případy dle specifických okolností konkrétní kauzy.¹⁸¹

Dle mého názoru nelze ani nastavit zákonná kritéria tak, aby soudy mohly rozhodovat dle přesných vzorců, jejichž výsledkem by bylo přesné určení vyživovací povinnosti v jednotlivých případech. To ani nelze požadovat vzhledem k počtu proměnných, které mohou v různých případech nastat.

¹⁷⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 253.

¹⁷⁷ Tamtéž s. 22

¹⁷⁸ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek II (rodinné právo)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 560.

¹⁷⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 253.

¹⁸⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 254.

¹⁸¹ Tamtéž

3.2.4 Kogentnost

Jak již bylo řečeno, výživné slouží k ochraně slabší strany tak, aby nedocházelo k ohrožení jejího života či zdraví. I z toho plyne, že některá ustanovení jsou kogentního charakteru. Znamená to, že se od nich nelze odchýlit, což by mohlo v mnoha případech být ke škodě slabší strany.

3.2.5 Okruh povinných a oprávněných

Zcela v souladu se zásadou rodinné solidarity je dle mého názoru i to, že jsou v občanském zákoníku taxativně vymezeny osoby povinné a oprávněné, kterých se týká vyživovací povinnost.¹⁸² Zohledňuje se tak rodinný či obdobný vztah.

3.2.6 Nepromlčitelnost výživného

Právo na výživné se nepromlčuje.¹⁸³ Jednotlivé plnění výživného však ano. Výživné se nepromlčuje od zahájení soudního řízení, kterým je plnění výživného přiznáno.¹⁸⁴

Výjimkou potvrzující pravidlo je v tomto případě možnost zpětně přiznat výživné dětem a neprovdané matce.¹⁸⁵

3.2.7 Potencialita příjmů

Výše nastíněné omezení autonomie vůle ve prospěch rodinné solidarity spočívá i v tom, že jsou v rámci určení výše výživného posuzovány i schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného i v rovině potencialní.¹⁸⁶ To znamená, že se posuzuje i to, zda se povinný nevzdal lepší pracovní příležitosti bezdůvodně či nepodstupuje majetková rizika.¹⁸⁷

3.3 Systematika vyživovací povinnosti

Občanský zákoník dělí vyživovací povinnost na různé druhy. Jejich právní úprava není zcela sjednocena na jednom místě v občanském zákoníku, ale je v něm různě rozptýlena.

Občanský zákoník rozlišuje:

- a) vyživovací povinnost rodičů k dětem (§ 915 odst. 1, § 916 a následující OZ)
- b) vyživovací povinnost vůči rodičům (§ 915 odst. 2 OZ)
- c) vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými v linii přímé (§ 910 OZ)
- d) vyživovací povinnost mezi manželi (§ 697 OZ)

¹⁸² Tamtéž

¹⁸³ § 613 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁸⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 254.

¹⁸⁵ § 922 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁸⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 254.

¹⁸⁷ § 913 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

- e) vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely (§ 760 a následující OZ)
- f) vyživovací povinnost a úhradu některých nákladů neprovdané matce a těhotné ženě (§ 920 OZ)

Kromě vyživovací povinnosti v občanském zákoníku nalezneme vyživovací povinnost i v zákoně o registrovaném partnerství, který rozlišuje vyživovací povinnost mezi registrovanými partnery a vyživovací povinnost mezi bývalými registrovanými partnery.¹⁸⁸

3.3.1 Pořadí vyživovacích povinností

Vzhledem k počtu vyživovacích povinností je třeba, aby byla zákonem vyřešena jejich vzájemná konkurence. Je nutné stanovit pravidla, která řeší otázky plurality tak, že se určuje, kdo je povinný a v jakém rozsahu má výživné poskytovat.¹⁸⁹ Následující pravidla se týkají nezletilého dítěte.

Vyživovací povinnost mají vůči dítěti v první řadě rodiče.¹⁹⁰ Pokud nejsou rodiče schopni tuto povinnost plnit, přechází vyživovací povinnost vůči dítěti na ostatní příbuzné v linii přímé. V této přímé linii plní vyživovací povinnost jako první bližší příbuzní. Pokud nejsou schopni tuto povinnost plnit, přechází na příbuzné vzdálenější.¹⁹¹

Vzdálenější příbuzní mají vyživovací povinnost i v těch případech, jestliže plnění vyživovací povinnosti nemůže být vymáháno na bližších příbuzných.¹⁹²

3.4 Vyživovací povinnost mezi předky a potomky v linii přímé

Předmětem zájmu této diplomové práce je vyživovací povinnost mezi nezletilým dítětem a vzdálenějšími příbuznými. V občanském zákoníku je z tohoto pohledu relevantní § 910 OZ, který upravuje vyživovací povinnost mezi předky a potomky, což jsou například vyživovací povinnosti mezi vnuky a prarodiči či pravnuky a praprarodiči.

Z dikce ustanovení § 910 OZ plyne, že se jedná o vyživovací povinnost vzájemnou, což znamená, že je možné plnění po sestupné i vzestupné linii. Jinak řečeno, za splnění dalších zákonných podmínek je přípustné, aby povinnou osobou byl vnuk a oprávněnými prarodiče.

Dle § 914 OZ platí, že: *„Je-li více osob povinných, které mají vůči oprávněnému stejné postavení, odpovídá rozsah vyživovací povinnosti každé z nich poměru jejich majetkových poměrů, schopností a možností k majetkovým poměrům, schopnostem a možnostem ostatních.“*

¹⁸⁸ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů

¹⁸⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, s. 254.

¹⁹⁰ § 910 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁹¹ § 910 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁹² Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 30. 12. 1970, sp. zn. 5 Co 499/70

Znamená to tedy, že je možné, aby každý z povinných měl jiný rozsah vyživovací povinnosti vůči oprávněnému. Navíc není ani vyloučeno, že každý z povinných bude vyživovací povinnost plnit v jiné formě.¹⁹³

V občanském zákoníku není upravena vyživovací povinnost v linii vedlejší, jak je tomu v některých zahraničních úpravách (např. mezi sourozenci).¹⁹⁴

V tomto ohledu lze spatřovat určitý rozpor, který spočívá v tom, že osoby v linii pobočné k sobě mohou mít mnohdy blíže, než osoby v linii přímé. Tedy zákon upřednostňuje stav, aby se o oprávněného postarala osoba vzdálenější.

3.4.1 Předpoklady vyživovací povinnosti a její rozsah

Jak již bylo řečeno, vyživovací povinnost vzniká ex lege po splnění všech zákonných předpokladů.

Prvním předpokladem vyživovací povinnosti, kterou mají vzdálenější příbuzní vůči dítěti, je příbuzenský poměr. Je bez významu, zda se jedná o příbuzenský poměr pokrevní či založený osvojením. Více k příbuzenství bylo uvedeno v první kapitole této diplomové práce. Tento předpoklad vyplývá i ze zásady taxativního výčtu povinných a oprávněných.

Dalším předpokladem, který plyne z § 911 OZ, je stav, kdy se oprávněný není schopen sám žít.

Otázka rozsahu vyživovací povinnosti vzdálenějších příbuzných vůči nezletilým dětem je složitá.

§ 90 ZOR stanovil, že: „Právo na výživné přísluší oprávněným, jen pokud toho nutně potřebují.“ Toto ustanovení se vzhledem k systematice zákona o rodině týkalo vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými, což znamená, že zahrnovalo i vzdálenější příbuzné ve vztahu k nezletilým dětem. Termín nutná výživa bylo nutné vykládat tak, že jde o uspokojování všech odůvodněných potřeb oprávněného, byť pouze v nutném rozsahu.¹⁹⁵

Oproti zákonu o rodině se však zdá, že zákonodárce tuto konstrukci opustil. Vzhledem k systematice a zásadě, že výživné nemá spotřební charakter, lze dovodit, že výživné má pokrývat všechny odůvodněné potřeby dítěte v rozsahu, který je úměrný poměrům v širší rodině, včetně případných úspor na budoucí studium a podobně.¹⁹⁶

¹⁹³ GRYGAR, Jiří. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 794–975*. Praha: Leges, 2016. s. 1633. (§ 910 OZ)

¹⁹⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1028.

¹⁹⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině / Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 435.

¹⁹⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1028.

Domnívám se, že se jedná o krok správným směrem, který umožňuje soudu stanovit vyšší výživné v případech, kdy to poměry v širší rodině umožňují. Pokud přijmeme všeobecně prosazované heslo, že je třeba chránit rodinný život, měli bychom přijmout i to, že je nutné více zohledňovat rodinnou solidaritu i v rámci širší rodiny.

Závěr

Cílem mé diplomové práce byl bližší pohled na vzdálenější příbuzné a jejich vztah k nezletilým dětem. Největší pozornost jsem v práci věnoval právům a povinnostem, jenž vzdálenější příbuzní mají, pokud se chtějí domoci styku s dítětem. Jedna z částí byla také věnována problematice vyživovací povinnosti vzdálenějších příbuzných. A konečně mě zajímala problematika náhradní rodinné péče z pohledu vzdálenějších příbuzných.

První kapitola byla věnována pojmu příbuzenství. Úvod této kapitoly jsem věnoval historii tohoto institutu. Následně jsem se zaměřil na platnou právní úpravu. Součástí rozboru v této kapitole byly i pojmy, které s tímto institutem souvisejí. Závěrečná a nejrozsáhlejší část byla věnována významu příbuzenství. Tato podkapitola byla pojata netradičně. Význam příbuzenství jsem přiblížil v kontextu vzdálenějších příbuzných. Zejména jsme se zaměřil na náhradní rodinnou péči z pohledu příbuzných a dále pak z mého pohledu nejvýznamnější právní relevanci, jakou příbuzenství v právním řádu má.

Druhá kapitola byla věnována styku vzdálenějších příbuzných s nezletilým dítětem. V první části jsem se zaměřil na právní úpravu nejvyšší právní síly, která s právy vzdálenějších příbuzných na styk s dítětem souvisí. Dále pak jsem věnoval této problematice z pohledu tuzemského hmotného práva. Poslední část této kapitoly byla věnována procesním aspektům, která je s touto problematikou svázaná. Zvláštní pozornost jsem věnoval roli OSPOD.

Poslední kapitola této práce byla věnována vyživovací povinnosti vzdálenějších příbuzných k nezletilým dětem. Nejprve jsem v závěrečné kapitole popisoval základní pojmy, zásady a systematiku právní úpravy vyživovací povinnosti. Dále jsem se zaměřil na rozsah vyživovací povinnosti, kterou vzdálenější příbuzní mají vůči nezletilým dětem.

Závěry této práce lze shrnout následujícím způsobem. Právní úprava styku vzdálenějších příbuzných s nezletilým dítětem se oproti zákonu o rodině posunula dle mého názoru správným směrem v tom smyslu, že značně rozšířila okruh osob, které se mohou styku mohou domáhat. Naopak jako krok zpět lze vnímám, že nebyl nezachován zvláštní režim pro sourozence a prarodiče dítěte. V tomto ohledu bych uvítal, kdyby zákonodárce netrval na podmínce citového vztahu prarodičů ke svým vnukům. Dále se domnívám, že právní úprava poskytuje efektivní nástroje, které umožňují, aby spory byly urovnány jinými orgány, než jsou soudy. Zejména by v tomto procesu mohl hrát důležitou roli OSPOD. Chápu, že mimosoudní řešení sporů není všelékem na všechny konflikty, ale všechny zainteresované osoby by měli mít na paměti, že v rodinných sporech by měl hrát významnou roli nejlepší zájem dítěte.

Otázky vyživovací povinnosti vzdálenějších příbuzných k nezletilým dětem lze shrnout tak, že se právní úprava i v tomto směru vydala pozitivním směrem. Je správné, že soudy mají

pravomoci, které jim umožňují do výživy dítěte zapojit i vzdálenější příbuzné. Je však otázkou, zda v právní úpravě nechybí vyživovací povinnost osob v linii vedlejší. Tam, kde to poměry v rodině umožňují, by uložení vyživovací povinnosti mělo být možné. Vede mě k tomu právě i rozšíření práv, které širší rodina k nezletilému dítěti získala.

Rozhodně lze pozitivně hodnotit to, že právní úprava v otázkách náhradní rodinné péče upřednostňuje osoby příbuzné před osobami dítěti cizími. Negativně však hodnotím proces, jakým je dítě svěřeno do příbuzenské pěstounské péče. Vzhledem k možnostem zneužití tohoto institutu proto, aby byly státem vypláceny odměny je nutné zvážit, zda by příbuzní neměli procházet alespoň stejnou přípravou, jakou prochází ostatní pěstouni. Mnohem větší roli by měl hrát OSPOD, který by měl co nejvíce snížit riziko, že dítě skončí v nevyhovujícím výchovném prostředí.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha C.H. Beck, 2017, 400 s.
- KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. 2. vydání. Praha, C. H. Beck 1995. 386 s.
- JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. Praha: Grada publishing, 2005, s. 208.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 352.
- KOKEČNÁ, Hana. KOUBOVÁ, Lucie. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, s. 113.
- BOŤOVÁ, Antonie a kol. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Brno: Triada, 2008, s. 16.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009. s. 1481.
- ŠÍNOVÁ, Renata a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 349.

Komentáře

- MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 794 – 975*. Praha: Leges, 2016, s. 2064.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1392
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině / Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 558.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek II (rodinné právo)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 752.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 784
- MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 665–973*. Praha: Leges, 2016. s. 2064.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 2400.
- SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 1056.

KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 1696.

Články z odborných časopisů

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O příbuzenství a švagrovství. *Právní rozhledy*, 2013, č. 8, s. 294 - 300.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 23, s. 805.

BĚLOVSKÝ, Petr. Příbuzenství jako překážka manželství. *Právní rozhledy*. 2003, č. 2, s. 78.

KORNEL, Martin. Prarodiče a vnuci – současnost a budoucnost. *Právní rozhledy*. 2012, č. 5, s. 162

Právní předpisy

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský, ve znění účinného ke dni 1. 1. 1812

Úmluva č. 91/2005 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o styku s dětmi

Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, Článek 8

Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Judikatura

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2787/2005

Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 9. 3. 1961, sp. zn. 11 Co 160/6

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. II. ÚS 4160/12-2

Rozsudek NS ze dne 22. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočka Liberec ze dne 11. 6. 2012, sp. zn. 73 Co 286/2012

Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2014, sp. zn. II. ÚS 1063/14

Rozsudek ESLP Marckx proti Belgii ze dne 13. 6. 1979, stížnost č. 6833/74

Rozsudek ESLP Anayo proti Německu ze dne 21. 12. 2010, stížnost č. 20578/07

Internetové zdroje

BUDILOVÁ, Lenka. *Studium příbuzenství v antropologickém kontextu*. [online]. antropologie.org, leden 2007 [cit. 1. srpna 2019]. Dostupné na <http://www.antropologie.org/sites/default/files/publikace/downloads/152_152_lenka_budilova_studium_pribuzenstvi_v_kontextu_socialni_antropologie.pdf>.

CENTRUM ASISTOVANÉ REPRODUKCE PRAHA. *Metody umělého oplodnění*. [online]. fertility-ivf.eu, [cit. 1. listopadu 2019]. Dostupné na <<https://www.fertility-ivf.eu/metody/>>.

CONNOR, Steve. *There's nothing wrong with cousins getting married, scientists say* [online].

Independent.co.uk, 24. prosince 2008 [cit. 5. srpna 2019]. Dostupné na:

<<https://www.independent.co.uk/news/science/theres-nothing-wrong-with-cousins-getting-married-scientists-say-1210072.html>>.

SOUČKOVÁ, Kateřina. Týrání a opuštění. Babička nezletilé Valerie dostala od soudu osm let vězení. [online]. irozhlas.cz, leden 2007 [cit. 16. července 2019]. Dostupné na <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/valerie-pohresovana-babicka-soud-verdikt-osm-let-1907161329_ako>.

ČESKÝ STATISTYCKÝ ÚŘAD. *Pohyb obyvatelstva – rok 2018*. [online]. czso.cz, březen 2019 [cit. 16. července 2019]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2018>>.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Statistiky. Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí*. [online]. [cit. 1. listopadu]. Dostupné: <<https://www.mpsv.cz/statistiky-1>>.

Jiné zdroje

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na problematiku práv a povinností vzdálenějších příbuzných ve vztahu k nezletilému dítěti. Autor práce hlavní část věnoval právům vzdálenějších příbuzných na styk s nezletilým dítětem. Součástí práce jsou i procesní aspekty této problematiky. Dále se práce věnuje vyživovací povinnosti, kterou vzdálenější příbuzní k dětem mají. Autor se v této otázce věnoval systematické a hlavním zásadám vyživovací povinnosti. Část práce byla věnována náhradní rodinné péči a roli vzdálenějších příbuzných, kterou v těchto otázkách mají. Závěr práce je věnován shrnutí poznatků a kritickému pohledu na právní úpravu práv a povinností vzdálenějších příbuzných.

Klíčová slova

nezletilý, zájem dítěte, příbuzenství, svěření do péče, styk, vyživovací povinnost

Abstract

The diploma thesis is focused on the rights and duties of distant relatives in relation to a minor child. The author of the thesis devoted the main part of the thesis to the rights of the relatives not so closely akin to contact with an underage child. The thesis also includes procedural aspects of this issue. Furthermore, the thesis deals with the maintenance obligation of the relatives not so closely akin towards children. In this topic the author dealt with systematics and main principles. Part of the thesis was devoted to foster family care and the role of distant relatives in this issue. The conclusion is dedicated to a summary of knowledge and a critical view of the legal regulation of rights and responsibilities of the relatives not so closely akin to maintenance and care of a minor child.

Key words

minor child, interest of child, family relationship, custody of an underage child, contact with an underage child, Maintenance obligation

